



HISPANIA NOVA

Revista de Historia Contemporánea

<http://hispanianova.rediris.es>

SEPARATA

Nº 8 - Año 2008

E-mail: hispanianova@geo.uned.es

© HISPANIANOVA

ISSN: 1138-7319 - Depósito legal: M-9472-1998

Se podrá disponer libremente de los artículos y otros materiales contenidos en la revista solamente en el caso de que se usen con propósito educativo o científico y siempre y cuando sean citados correctamente. Queda expresamente penado por la ley cualquier aprovechamiento comercial.

LA GUERRA DEL FRANCÈS A LLEIDA (1808-1814)

Antoni SÁNCHEZ I CARCELÉN

Universitat de Lleida

asanchez@historia.udl.es



■ **Antoni SÁNCHEZ I CARCELÉN: *La Guerra del Francès a Lleida (1808-1814)***

RESUMEN

Este estudio histórico está dedicado a analizar la ocupación del territorio ilerdense por las tropas francesas, la repercusión y la reacción negativa que provocó en la población de Lleida, sobre todo se hará hincapié en el "Motín del Femeret", un intento de subversión del poder fáctico tradicional por parte de una muchedumbre enfurecida ante la indolencia de las autoridades locales. También se examinará la organización de la resistencia interior de la ciudad para evitar ser conquistada, su asedio ulterior por parte de los soldados galos, la posterior conquista de Lleida por el ejército napoleónico en el año 1810 y la brutal represión que ejercieron sobre sus habitantes, causando notables daños tanto materiales como personales. Asimismo se hará referencia al gobierno francés del barón Henriod (1810-1812) como también al mandato de Alban de Villeneuve (1812-1814). Además se expondrá la reconquista a principios del año 1814 y finalmente se hará referencia a las consecuencias demográficas, económicas y sociales que produjo la Guerra de la Independencia en la ciudad de Lleida.

Palabras clave: Guerra de la Independencia, Lleida, Motín del "Femeret", Alban de Villeneuve y Barón de Eroles.

ABSTRACT

This historical study this one dedicated to analyzing the occupation of the territory ilerdense for the French troops, the repercussion and the negative reaction that it provoked in the population of Lleida, overcoat will be emphasized the "Riot of the Femeret", one tried of subversion of the power faction traditional on the part of a crowd enraged before the sloth of the local authorities. Also there will be examined the organization of the interior resistance of the city to avoid Lleida's later conquest to be conquered, his subsequent siege on the part of the Gallic soldiers, by the Napoleonic army in the year 1810 and the brutal repression that they exercised on his inhabitants, causing notable hurts so much material as personals. Likewise one will refer to the French government of the baron Henriod (1810-1812) as also to the mandate of Alban de Villeneuve (1812-1814). In addition the reconquest will be exposed at the beginning of the year 1814 and finally one will refer to the demographic, economic and social consequences that the War of the Independence produced in Lleida's city.

Key words: Spanish war (War of independence), Lleida, Riot of the "Femeret", Alban de Villeneuve and Baron de Eroles.

LA GUERRA DEL FRANCÉS A LLEIDA (1808-1814)

Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN

Universitat de Lleida
asanchez@historia.udl.es

1. LA GÈNESI DE LA INVASIÓ FRANCESA

Hi ha dates que han aconseguit un pes indubtable en l'imaginari col·lectiu, com succeeix amb la de 1789, l'any que va esclatar la Revolució francesa. En el cas espanyol la rèplica ha estat la de 1808, amb la invasió napoleònica, la ruptura de l'organització de l'Estat, la resistència de la població a la dominació francesa i l'inici del procés que va acabar amb la independència de la majoria de territoris americans. Per tant, la Guerra del Francés fou decisiva a la Península Ibèrica, pels canvis polítics, socials i ideològics que s'hi varen donar, que es manifestaren en la crisi de l'Antic Règim i el pas previ a l'establiment d'un règim liberal, si bé aquest darrer restaria discutit en la seva formulació i, al capdavall, els resultats polítics i socials romandrien ben lluny de satisfer les aspiracions dels ciutadans i, fins i tot, de les expectatives dels liberals més convençuts.

Aquest període històric es desenvoluparia al mig d'una profunda divisió entre dos projectes relacionats amb l'organització de la societat i l'estructura de l'estat, entre el que l'historiador lleidatà Manuel Angelon anomenaria la "societat de l'absolutisme i la societat liberal". En aquest sentit la invasió napoleònica va accelerar dinàmiques que ja s'havien començat a donar el segle anterior. Fou, precisament, l'impacte de la revolució francesa sobre la política espanyola un dels factors que havia d'anunciar els conflictes del futur proper.¹

El 22 de juliol de 1795 la Pau de Basilea havia posat fi a la Guerra Gran. La monarquia hispànica recuperava els territoris que França havia ocupat, entre els quals la Vall d'Aran. A canvi cedia la part espanyola de l'illa de Santo Domingo a l'estat francès. El primer ministre Godoy rebia el títol de "Príncep de la pau" i aviat esdevenia un aliat de la França que havia moderat la seva marxa revolucionària després del Cop de Termidor (27 de juliol de 1794). La seva política (Tractats de San Ildefonso de 1796 i 1800), tot i les seves vacil·lacions, involucraren Espanya en la lluita de França amb Anglaterra i serví els plans de

¹ D.D.A.A; Historia de Lleida, vòlum VII, Segle XIX. Lleida, Editorial Pagès, 2003.

Napoleó. El Tractat de Fontainebleau de 1807 establiria la partició de Portugal, aliat de la Gran Bretanya, entre Espanya i França. Per tant, cal situar el conflicte de la Guerra del Francès dintre del context d'una guerra internacional que va propiciar l'inici de l'edat contemporània al accelerar el procés de crisi política i institucional que patia l'Antic Règim.²

L'exèrcit imperial, en tant que penetrava en el territori hispànic per ocupar Portugal, estenia la seva operació a tota la península, tot aprofitant la situació de crisi interna a Espanya, a causa de l'enfrontament entre partidaris i adversaris de Godoy. Els darrers donaven suport al futur Ferran VII i el conflicte duria al motí d'Aranjuez i l'abdicació de Carles IV (17-21 de març de 1808) a favor del seu fill, mentre Napoleó se servia de la situació per substituir la dinastia Borbònica pel seu germà Josep Bonaparte.³

Quan el maig de 1808 es feu evident que l'aliat suposat era un ocupant sorgirien amb facilitat els sentiments d'animadversió contra els francesos, sobretot després de les notícies de l'alçament madrileny del dos de maig. Pel que fa a Catalunya, l'exèrcit napoleònic entrà al territori català el 9 de febrer de 1808, de primer, a Figueres i Barcelona, actuant amb la tessitura d'uns aliats, era l'exèrcit anomenat "Divisió d'Observació dels Pirineus", sota el comandament del general Duhesme. Mentre que un coronel de l'exèrcit imperial, Laffaille, enregistraria a les seves memòries el progressiu decantament antifrancès de la població. Fou enviat, des de Barcelona, per reconèixer diverses places catalanes. Entrat el mes de maig, quan Laffaille va arribar a Lleida amb la missió de comprovar la defensa que tenia la ciutat, el clima de l'acollit fou del tot negatiu. Més de cinc centes persones l'assetjarien a la porta del castell per impedir-li l'entrada i, l'endemà, un grup va protagonitzar un aldarull davant la casa on s'estatjava, si bé la intervenció del governador Heredia impediria un final tràgic, tot i que correria falsament la notícia. Aquests fets van demostrar l'existència d'un ànim exaltat, el qual va caracteritzar aquesta etapa pre-bèl·lica. Laffaille, testimoni privilegiat d'aquests moments conflictius, va escriure a les seves memòries que era inviable que el poble català acceptés el domini napoleònic ja que totes les mesures per apropar el conjunt de la població a les directrius franceses van fracassar rotundament.⁴

Aquest clima d'animadversió va ser generat pels religiosos des dels púlpits tot continuant la seva tasca d'adoctrinament contra Napoleó, produint forts odis sobretot en la classe treballadora perquè s'havia vist perjudicada anteriorment per la França revolucionària i imperial a causa de la interrupció del seu comerç i de les seves manufactures i, aquest cop, es va fer efectiu un divorci entre les autoritats civils i el poble ja que consideraven l'exèrcit francès com un invasor (dins de la memòria popular els francesos eren els "agressors de sempre") i van acumular cada vegada més una gran hostilitat. Cal recordar que l'Església mantenia una gran influència sobre tota la societat i n'exercia un gran control. Les seves prediques assenyalaven a Napoleó com l'Anticrist per ser un seguidor fidel de la revolució a

² Angel BAHAMONDE i Jesús MARTÍNEZ, *Historia de España siglo XIX*. Madrid, Catedra, 1994, pág. 24.; i Quintí CASALS, *Polítics de Lleida*., Lleida, Diputació de Lleida 2002, pp.147-148.

³ Esteban CANALES, *Guerra y paz en Europa, 1799-1815*. Madrid, Eudema, 1993.

⁴ G. Laffaille, *Memoires sur les campagnes de Catalogne, 1808-1814*. París, 1826; i G. Laffaille, "Sur les reconnaissances de Cardona et Lérida faites en 1808 avant le commencement des hostiles", *Ilerda*, nº 18 (1954), pp.91-95.

més a més de titllar els seus soldats com a éssers desposseïts de tota fe i moralitat, per tant, van transmetre unes veritables arengues antifranceses.⁵

El govern central al mes de març de 1808 va rebre un doble amotinament a Aranjuez (lloc al qual estava ubicada la Cort en aquells moments) generant el desacatament de l'exèrcit del Palau Reial que va propiciar la pèrdua del poder del "Príncep de la pau" Godoy, al mateix temps que l'abdicació de la seva Corona per part del rei Carles IV i la pujada al tron del príncep Ferran VII. Però, Napoleó volia controlar Espanya i convertir-la en un estat satèl·lit de l'Imperi francès i, per tant, va obligar a la família Reial a anar a Baiona al mes d'abril del 1808 per tal que Ferran VII abdiqués com a Rei per deixar el seu tron al germà mateix de Napoleó, Josep Bonaparte, que es va convertir en Cap de l'Estat espanyol.⁶

2. LA INSURRECCIÓ LLEIDATANA: LA FORMACIÓ DE LA JUNTA DE GOVERN I DEFENSA

Fou a Lleida, precisament, on es va produir el primer alçament català contra els ocupants francesos al desautoritzar l'edicte del 14 de maig de 1808 del Capità de Catalunya, el Comte d'Ezpeleta, en el qual recomanava a totes les autoritats del Principat tranquil·litat i que fessin arribar al conjunt de la població que els francesos eren els nostres aliats i no uns enemics.⁷ El 25 de maig arribà a la ciutat la còpia de la renúncia feta a Baiona per Ferran VII a la Corona espanyola i, tot plegat va propiciar la rebel·lió de Lleida, esdevenint la primera ciutat de tota Catalunya en alçar-se contra l'opressió francesa. Aquesta comunicació va provocar la queixa dels frares franciscans, els quals manifestaren la seva oposició a aquests canvis i van convèncer a la població de mantenir una postura contrària i adversa vers els francesos.⁸ El General francès Duhesme, preveient aldarulls, obtingué permís per situar un contingent militar a la ciutat. El 28 de maig van arribar a les portes lleidatanes el regiment d'Extremadura, però, les autoritats lleidatanes, considerant que aquest exèrcit era un instrument del Capità General de Catalunya, fidel als francesos, li negà l'entrada.⁹ El 28 de maig de 1808, la ciutat es revoltava en un moviment popular conegut amb el nom de "sagrament dels lleidatans", en el qual es juramentaven contra els francesos i reconeixien Ferran VII com el veritable monarca d'Espanya. Per tant, la ciutat de Lleida també fou la primera en organitzar-se. La insurrecció lleidatana aviat va estar canalitzada pels sectors més conservadors de la ciutat. Les autoritats polítiques de Barcelona al veure la situació van demanar al bisbe Jeroni Maria de Torres que intentés calmar la població. Aquest va tenir un paper molt destacat ja que va iniciar una ronda d'entrevistes amb els prohoms més rellevants de la ciutat per tal d'evitar un període possiblement caracteritzat pel buit de poder i l'anarquia. Tot seguit s'organitzava una Junta de govern i defensa, presidida pel bisbe Jeroni M. De Torres, i els seus dirigents s'afanyaven en difondre l'acció pel territori i

⁵ Júlia REMON, *La ocupación francesa de Lérida (1808-1814)*. Zaragoza, 1981, pág.19; Arxiu Municipal de Lleida, endavant AML, Llibre d'Actes 1790, registre 513, pág. 203; i Antonio SIMON, "La dominació napoleónica a Catalunya", *Perspectiva social*, nº 28 (1989), pág. 35.

⁶ Quintí CASALS, *Polítics ... op. cit.* pág.148.

⁷ AML, copia de la proclama del 5 de maig de 1808.

⁸ Ramon HUGUET MIRÓ, *Efemérides de la Guerra de la Independencia en Cataluña*. Lleida, 1915.

⁹ Quintí CASALS, *Polítics ... op. cit.* pág. 149.

convidaven d'immediat les ciutats de Vic, Manresa, Tarragona i Tortosa a secundar-la i expulsar l'exèrcit gal. Com explica Rafel Gras, la junta nomenava una comissió militar per endegar el reclutament, organitzar i nomenar guàrdies i rondes i altres tasques relacionades amb la defensa i prevenció de qualsevol atac adversari. La primera actuació lleidatana fóra enviar quatre companyies, dirigides per Joan Baget i Manuel Blàvia, a reforçar la defensa del Bruch, després de la primera victòria contra l'exèrcit francès obtinguda el 6 de juny de 1808.¹⁰

Bona part dels historiadors lleidatans han destacat el protagonisme del bisbe Torres que presidia la diòcesi des de 1784 i que ara comptava amb 78 anys. El que sí és indubtable és l'activa participació eclesiàstica. Torres va ser nomenat president d'una Junta que estava formada per 15 vocals: cinc clergues (un canonge, un magistral, el degà del Capítol catedralici, un capellà de la parròquia de Sant Joan, un beneficiat de Sant Joan i un ardiaca); set prohoms (entre els quals n'hi havia cinc regidors de l'Ajuntament) i tres representants del poble (un sabater, un mestre de cases i un pagès). A més un canonge, Manuel Nerzegaray, va formar part de la Comissió militar. Per tant la Junta es movia entre l'esforç de control del moviment ciutadà per part dels nuclis dirigents tradicionals i un cert eixamplament representatiu que, segurament, no satisfaria totes les aspiracions o interessos de la població, a la vista dels futurs fets.¹¹

Tenia com a principal objectiu fer fora d'Espanya a l'exèrcit francès, mantenir l'ordre social vigent i organitzar la defensa de la ciutat. Aquest organisme va ser possible gràcies a la passivitat del govern central davant la invasió francesa, el qual va afavorir l'aparició d'unes institucions de govern inèdites llavors dins de l'àmbit local: les juntes. El poble, davant la manca d'una forta direcció política i l'apatia de la família Reial va reaccionar a través de la creació d'organitzacions en favor de la llibertat de la Nació i de la Pàtria. La situació de mobilització general, tanmateix, va dur a una ampliació de la junta que donés més veu a membres dels gremis i professionals. Aquesta nova junta, constituïda el dos de juny, que esdevindria corregimental, estava formada per vint-i-nou persones, segons Rafael Gras i Prim i Tarragó. El bisbe la continuava presidint i s'hi arrengraven sis eclesiàstics més, entre els quals el canonge Vidal, que col·laboraria més tard amb els ocupants francesos, i l'ardiaca del capítol Josep d'Espiga i Gadea, que esdevindria un cèlebre clergue liberal.¹²

Figuraven a la Junta, d'un altre costat, l'alcalde major Francesc Xavier Garcia, cinc regidors de la Paeria, entre els quals alguns dels nobles i ciutadans honrats de les famílies de major tradició en la vida pública de la ciutat (Antoni de Gomar, Baltasar de Tàpies, Joan Baptista Casanoves, Antoni Mascaró i Josep Antoni Bufalà) i que continuarem trobant al segle XIX; quatre diputats del comú (Simó Coscollona, Miquel Oliet, Miquel Grau i Josep

¹⁰ Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra de la Independencia*. Lleida, 1899; Manuel LLADONOSA, *Carlins i liberals a Lleida*. Lleida, Pagès editors, 1993. pág.107; i Papeles de Catalunya de 1808 a 1817. *Lérida: Noticias sobre lo que sucedió durante la guerra de la Independencia. Còpies relatives a la província de Lleida* del Ms 841 de la Biblioteca Universitaria de Barcelona (Lleida, Cervera, Omellons, Ivars d'Urgell). Amb motiu de "l'Exposició històrica de la Guerra de la Independència en Lleida", Lleida, 1947. Institut d'Estudis Ilerdencs, endavant IEI, Llegat Areny.

¹¹ Júlia REMON, *Lleida i els francesos (1808-1814)*. Miscel·lània, Homenatge a Josep Lladonosa, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, pp. 524-525; i G. Desdevises, "La Junte Superiore de Catalogne", *Revue Hispanique*, nº 22 (1910).

¹² Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida ... op. cit.*; i Joan TARRAGÓ PLEYAN, *La sublevación de unos exaltados en Lérida o el Motín del Femeret; en el mes de enero de 1809*. Lleida, 1947.

Corts), el síndic general Benet Martorell i el síndic personer Francesc Clavé. Entre aquestes darreres figures, Benet Martorell, fóra membre d'una família de juristes des de mitjans del segle XVIII que també es destacaria en la política del XIX.¹³

A aquests components s'hi afegien sis professionals més de la medicina (Jaume Nadal, pare de Nadal i Meroles, i Antoni Farré) i del dret (Josep Xavier Berga, Pere Fleix (?-1840), Pere Jordà (?-1844), i Joan Baget al que ja hem esmentat pel seu paper militar; un comerciant de teixits (Joan Mensa) d'una família que es faria també present al municipi lleidatà al segle XIX, un espardenyer (Antoni Bordialba), un membre de l'ofici de la construcció (Miquel Meler) i un pagès propietari (Jaume Lamarca). Després la Junta nomenaria secretari el jurista Manuel Fuster i Vaquer (1779-1856) que aviat destacaria com a liberal. La composició de la Junta mostrava que els sectors preeminents de la societat lleidatana continuaven servant el control del moviment antifrancès, però també s'hi manifestaven les noves aspiracions dels sectors intermedis i alguns noms d'origen popular en el passat segle, que havien ascendit a través de professions liberals o en el seu treball productiu, que ara feien acte de presència als inicis del nou. La Junta tenia els seus suplents, entre els quals un altre nom il·lustre, Anastasi Pinós, historiador i fill del també historiador Francesc Pinós, el noble Ignasi de Gomar i el comerciant Josep Boer i el seu germà, Jaume, jurista. Tots ells o els seus descendents jugaren el seu paper a les dècades següents. Prim i Tarragó detalla moltes de les actuacions promogudes per la junta de cara a l'organització de les forces militars i els seus comandaments, la creació dels "Voluntaris de Lleida" i "Escopeters de Lleida", l'establiment d'una fàbrica de pólvora, obres de fortificació i auxiliis a altres poblacions, alhora que establia una sèrie d'impostos extraordinaris en els pobles del corregiment i demanava aportacions voluntàries.¹⁴

Aquesta Junta socialment i políticament era molt conservadora ja que el bisbe, el batlle, els cinc regidors, el síndic general, els quatre canonges, un beneficiari i un capellà eren de clara tendència absolutista. Per tant, es evident que l'elecció d'elements pseudoliberalis d'una manera molt restringida ja que només sobresurten els noms de l'advocat Pere Fleix (futur batlle el 1833); així com també l'advocat Pere Jordà; el metge Jaume Nadal o el pagès Jaume Lamarca (tots eren líders en les seves corporacions gremials o col·legials i havien representat en alguna ocasió les seves congregacions amb els càrrecs de diputat del comú o de síndic personer i més endavant estarien també presents als ajuntaments aperturistes liberals a partir del 1833).¹⁵

¹³ A.M.L. *Individus que formaren part de la primera Junta de govern en la invasió francesa 1808-1810*, capsa 1.413.

¹⁴ Quintí CASALS, *Polítics ...* op. cit. pág. 150; i Joan TARRAGÓ PLEYAN, *La sublevación ...* op. cit.; i Júlia REMON, *Lleida i els francesos ...* op. cit. p. 525.

Els membres de la Junta van ser: el bisbe Torres (president); el batlle Francisco Javier García; Baltasar de Tàpies (noble), Antoni Mascaró (ciudadà honrat de Barcelona), Joan Baptista Casanoves (doctor en lleis i ciudadà honrat) i Josep Antoni de Bufalà (ciudadà honrat de Barcelona) com a regidors; els diputats del comú Simó de Coscollana (metge), Miquel Olier (pagès), Miquel Grau (pagès) i Josep Corts (semoler); el síndic general Benet Martorell (doctor en lleis); el síndic personer Francesc Clavé (metge); el canonge degà Eduard Saenz; el canonge penitenciari Josep Vidal; el canonge magistral Ignasi Foncillas; el beneficiat de la Catedral Francesc Gros; l'ardiaca Josep Espiga; el capellà Manuel Bordialba; el Coronel de l'exèrcit Joan Baiget; el notari Josep Xavier Berga; l'advocat Pere Jordà; l'advocat Pere Fleix; el metge Jaume Nadal; el cirurgià Antoni Ferrer; el mestre de cases Miquel Meler; el botiguer Joan Mensa i el pagès Jaume Lamarca.

¹⁵ Quintí CASALS, *Polítics ...* op. cit. pág. 152.

Antoni Moliner de Prada establí un estereotip d'aixecament similar per tots els llocs on s'arribà a crear una Junta de govern. Primer de tot es produeix una vacil·lació de les autoritats establertes davant la invasió, seguidament hi ha una agitació social produïda pels impostos amb què carregà al poble el secretari d'Hisenda, després gràcies a la iniciativa popular i el suport incondicional de l'Església (oposada a la desamortització iniciada per Godoy) el projecte pren força per últim estar sota el control majoritari dels individus que provenien de l'elit absolutista que esdevenen les autoritats dirigents de les juntes.¹⁶

Ahora el general Duhesme va decidir atacar les ciutats de Lleida i Manresa per haver estat els primers nuclis urbans precursors de la rebel·lió. Per tant, va enviar una columna francesa comandada pel general Schwartz que va rebre un contundent atac el 6 de juny, moment en el qual va tenir lloc la batalla del Bruc. En aquest enfrontament van participar sometents lleidatans, el més destacat va ser Joan Baiget, que es va convertir en el primer i més important guerriller lleidatà. A partir d'aquest moment tots els lleidatans (tots els sexes i les condicions socials alhora) van treballar per preparar la defensa units pel sentiment patriòtic. El principal problema radicava en la falta d'armament.¹⁷

La Junta de Lleida, com hem dit, va esdevenir corregimental i va contribuir decisivament a la formació de la Junta Superior de Catalunya que també es constituí a Lleida, el 18 de juny de 1808. Poc abans Torres havia accelerat els contactes amb tots els corregiments catalans que també havien creat una Junta corregimental per tal d'establir en una reunió la possibilitat de crear un organisme capdavanter i comú per tal de defensar tots els interessos del poble català. Aquesta trobada va tenir lloc al Palau Episcopal de Lleida el 18 de juny de 1808 i en la mateixa es va declarar constituïda la Junta Suprema del Principat (la seva seu va ser una oficina situada en la casa de la vídua d'Escuder). Va estar presidida pel bisbe Torres i formada per representants d'alguns corregiments catalans (Antoni de Gomar i de Dalmases, regidor degà, va ser diputat per Lleida; el catedràtic de la universitat de Cervera Ramon Utgés va ser diputat per Cervera; Joan Guinart i Calanda diputat per Tarragona; Jacint de Pallarès diputat per Talarn; Josep Domingo Martín diputat per Tortosa; Manel Barba diputat per Vilafranca; Joan Guinart diputat per Figueres; Manuel Sabartès diputat per la Seu d'Urgell en representació del Corregiment de Puigcerdà; Josep Xavier Berga va ser el secretari). El seu objectiu era unificar tot el poder i l'autoritat en una institució per tal d'exercir un control reial sobre la població en nom de l'absent monarca Ferran VII. La Junta de Catalunya editaria a Lleida el primer periòdic que coneixem, el "*Diario de la guerra de la ciudad de Lérida*". En traslladar-se la Junta a Tarragona, el mes de juliol, s'anomenaria "*Diario de la ciudad de Lérida*", el qual, al seu número del 6 de juny de 1809, commemorava l'aixecament madrileny del dos de maig de 1808. Dos representants lleidatans, l'esmentat canonge Josep d'Espiga i l'advocat Ramon Hostalrich formarien part de la Junta Superior establerta a Tarragona. Amb Hostalrich un altre futur personatge liberal es feia present, de la mateixa manera que apareixia un Baró d'Eroles que haurem de veure en el bàndol realista.¹⁸

¹⁶ Antoni MOLINER DE PRADA, *Revolución burguesa y movimiento juntero en España*. Lleida, 1997, pág. 31.

¹⁷ Júlia REMON, *Lleida i els francesos ...* op. cit. p. 525.

¹⁸ D.D.A.A; *Historia de Lleida ...* op. cit.

Socialment torna a destacar la seva actitud contrarevolucionària ja que tots els seus membres eren nobles o bé doctors amb una tendència ideològica molt propera a l'absolutisme (cal remarcar que les seves proclames anaven dirigides a la defensa de la Religió, del rei Ferran VII i de la Pàtria) i que van dirigir la lluita armada contra l'invasor estranger per tal d'evitar una sublevació popular que degenerés en una revolució social. Per tant, el poble va restar aïllat de la direcció política.¹⁹

La primera preocupació va ser doble: per una banda, ocupar-se de l'hisenda i de l'altra de la justícia. Dos aspectes força importants i necessaris sobretot en temps revolucionaris. Pel que fa al primer assumpte van establir una comissió encapçalada per Francesc Gros que passà pels pobles del corregiment per recollir donatius i recaptar els impostos gravats sobre la venda d'alguns productes (fruits, carn, argent i or) i una part del que es cobrava per algunes contribucions com el delme o les rendes de senyoriu; durant el mes de juny van recaptar 68.210 lliures catalanes per a la defensa de Lleida i van rebre un préstec d'altres 150.210; la Junta per controlar les finances va nomenà una caixa formada per Manel Fabregues com a col·lector, Joan Mensa com a caixer i Pere Jordà com a promotor fiscal. A més es va encunyar moneda i la junta tingué un gran interès en desenvolupar un sistema de correus eficaç que la mantingués en contacte amb les altres Juntes peninsulars. També va modificar alguns impostos com va ser la supressió de l'impost personal i la creació de càrregues impositives més dures; a més a més de vetllar per a què els béns dels nobles i de l'Església no servissin per a sufragar les despeses de la guerra contra el francès. D'altra banda cal destacar la creació de nous tribunals de justícia per tal d'assegurar l'ordre i la seguretat pública. La tasca de defensa de la ciutat i la guerra varen comportar aviat un sacrifici ben fort de recursos i bens, la mobilització de combatents i un cost considerable en vides humanes. De moment, l'entusiasme del combat contra l'invasor i les prèdiques antifranceses dels religiosos feien créixer o donaven suport a la moral dels ciutadans i a la seva voluntat resistencialista.²⁰

Dins de l'àmbit militar van decretar l'aixecament de 40.000 soldats organitzats en 40 terços de 1.000 homes cadascú, rebrien el nom de "Batallons de Catalunya". Lleida va formar tres terços (3.000 soldats), el primer dirigit pel Comandant Pablo Lago del regiment d'Uttonia, i com a Major a Esteban Andreu de Borbó; pel segon, com a Comandant a Antoni Vidal de Navarra, i com a Major a Agustí Sanguenís; i pel tercer com a Comandant a Joan Llanerans i com a Major a Manuel González, provinents aquests últims de Catalunya. També es va crear una companyia d'artillers urbans en Lleida per defensar la ciutat (sense cavalleria al principi, després van requisar tots els cavalls possibles del Corregiment de Lleida per tal de formar-la). En total van poder aconseguir la xifra de 5.000 homes armats al Corregiment de Lleida.²¹

El secretari de la Junta Suprema Josep Xavier Berga va redactar un manifest el mateix mes de juliol en el qual es pot apreciar l'ideari col·lectiu dels seus membres i la

¹⁹ Quintí CASALS, *Polítics ...* op. cit. pp.154-155.

²⁰ Carme TORRES, *El fet religiós a les terres de Lleida durant el temps de Ferran VII*. Lleida, 1983, pp.17-49; i Júlia REMON, *Lleida i els francesos ...* op. cit. pp. 526-527.

²¹ Papeles de Catalunya de 1808 a 1817. Lérida: Noticias sobre lo que sucedió durante la guerra de la Independencia. Còpies relatives a la província de Lleida del Ms 841 de la Biblioteca Universitària de Barcelona (Lleida, Cervera, Omellons, Ivars d'Urgell). Amb motiu de "l'Exposició històrica de la Guerra de la Independència en Lleida", Lleida, maig, 1947. I.E.I. Llegat Areny.

influència que van transmetre a la població en general. Va començar el document exhortant a l'heroisme del poble català ja que va indicar que calia lluitar fins a vessar l'última gota de sang i, per tant, si feia falta s'havia de morir defensant el territori. Els principis com l'honor o la lleialtat a la Nació i a la Pàtria van ser molt presents en tot el document ja que eren bàsics dintre del codi ètic de l'elit dirigent. També va assenyalar que s'havia de resistir tot el possible per mantenir la independència de la Religió, de la Pàtria i de la Corona espanyola. Per aquest motiu un element clau va ser fer creure al poble que es guanyaria gràcies a l'enorme sacrifici que s'havia de patir dintre de l'enfrontament bèl·lic contra l'invasor estranger i, per això, va transmetre una gran dosi d'il·lusió i d'optimisme. Una altra directriu que va comunicar va ser la idea d'evitar la conquesta per part de l'Imperi francès per tal de protegir a la Nació catalana d'un contagi (cal entendre ideològic, lògic ja que no volien la difusió de les idees de la Revolució Francesa al ser contràries al seu règim absolutista).²²

A part també es va interessar molt per aconseguir que hi hagués un gran allistament de soldats destinats a l'exèrcit a través d'assenyalar que rebrien tot el suport d'aquesta Junta Suprema dins de l'àmbit econòmic per mitjà de múltiples indemnitzacions i va realitzar la promesa de respectar les seves propietats; a més a més d'indicar que aquell qui no donés suport financer, material ni humà no seria un bon patriota.²³

Finalment, la Junta Suprema del Principat es va traslladar a la ciutat de Tarragona el 6 d'agost davant el perill i l'amenaça de l'exèrcit francès que arribà prop de Lleida el 17 de juliol. A partir de llavors, tingué un itinerari mòbil i errant que la portà per unes altres vint-i-una ciutats catalanes. El bisbe Torres no va voler marxar i va ser nomenat president honorífic, encara que la Junta estigué representada pel que feia a Lleida gràcies primer a J. Espiga i després per l'advocat liberal Ramon Hostalrich.²⁴

A partir d'aquest moment l'única font de poder a la ciutat de Lleida serà la permanència d'una Junta local que des de l'estiu del 1808 va tenir com a principal objectiu la preparació del futur enfrontament militar. La tasca de la defensa de la ciutat i la guerra varen comportar aviat un sacrifici ben fort de recursos i béns, la mobilització de combatents (tots els solters, casats i vidus sense fills entre 16 i 40 anys) i un cost considerable en vides humanes. De moment, l'entusiasme del combat contra l'invasor estranger i les constants prèdiques antifranceses dels religiosos feien créixer o donaven suport a la moral dels ciutadans i a la seva voluntat de resistir.²⁵

A nivell espanyol el 3 d'octubre de 1808 s'instal·là la Junta Suprema Central a la població d'Aranjuez. Era la dipositària de l'autoritat sobirana de Ferran VII. Entre els seus membres cal destacar el Duc de l'Infantat com a president i a Martín de Garay com a secretari general. El 14 de desembre de 1808 va realitzar dos peticions a l'Església: la primera destinada a la cúria eclesiàstica, de la qual va sol·licitar rebre el seus dipòsits d'argent per finançar les múltiples despeses de l'exèrcit i per a què no anés a parar a mans

²² Arxiu Capitular de Lleida, endavant ACL, Prestatgeria 6, Calaix 73, Bisbe Torres.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Antoni MOLINER DE PRADA, *La Catalunya resistent a l'ocupació francesa (1808-1812)*. Barcelona, 1989, pp. 39-40.; i Quintí CASALS, *Polítics ... op. cit.* pp.154-155.

²⁵ Manuel LLADONOSA, *Carlins i Liberals ... op. cit.* pág. 107; i Jose Miguel GUERRERO ACOSTA, *El Ejército español en la Guerra de la Independencia. Actas de las primeras jornadas sobre la batalla de Bailén y la España contemporánea*, Jaén, 1999, pág. 139.

dels francesos; i la segona va anar dirigida al baix clergat ja que necessitaven que a través de les seves doctrines donessin ànims al poble per lluitar per salvar la Pàtria i facilitar el reclutament de nous soldats per tal d'invertir la propaganda francesa que conduïa a l'augment dels desertors dins de l'exèrcit (molts preferien unir-se a la guerrilla per no tenir que complir una forta disciplina) que alhora generava una gran pèrdua de confiança i una desorganització global de tot l'exèrcit nacional.²⁶

3. EL "MOTÍ DEL FEMERET"

Per sota de la unanimitat contra l'enemic comú no deixarien d'aparèixer manifestacions de tensió social a la ciutat de Lleida. L'agreujament de les dificultats creades per la guerra, la crisi de subsistències, el pagament de tributs, eren càrregues cada cop més dures. Barrejades amb la "por" o el rumor que la ciutat anava a ésser víctima de la "traïció" podien ésser la base per a un esclat d'ira popular. Així doncs, a partir de la meitat del 1808 les autoritats locals lleidatanes també van dedicar molt esforços per evitar uns possibles aixecaments populars o insurreccions ja que la conservació del control social i de la seguretat pública era vital per tal d'assegurar-se primer de tot, el control polític per part del sector social privilegiat compost pels nobles, la cúpula eclesiàstica i els oficials militars, a més a més de la conservació de les seves propietats i preeminències i avantatges de tipus econòmic. Aquesta política va tenir ràpidament repercussions com així ho va indicar el fet que les presons de la capital de la Terra Ferma es van anant emplenant fins al punt d'arribar a tenir una ocupació màxima. La causa primordial va ser l'intent de fugida, la covardia o la indiferència de part de la població en referència al servei armat que havien d'efectuar. Altrament es van perseguir amb duresa als que s'aprofitaren d'aquesta situació extrema a través del contraban, aquesta activitat econòmica il·legal va resorgir amb molta força com a conseqüència de les grans necessitats, sobretot alimentàries, dels habitants de la ciutat de Lleida; i als afrancesats, que eren els que col·laboraven amb l'exèrcit francès.²⁷

En definitiva, la tensió social, amagada rere la unanimitat contra l'enemic comú, no havia desaparegut. L'empitjorament de la situació global a causa de dèficits alimentaris i els constants pagaments de diversos tributs podien aparèixer com a càrregues insuportables i donar lloc a un moviment popular incontrolat i radicalitzat. Aquesta por tenia la seva base també en les notícies que arribaven de Valls, Falset, Balaguer i Tortosa que indicaven que hi hagué en aquests moments avalots importants protagonitzats per grups socials subalterns en contra de les respectives autoritats i del pagament de les contribucions feudals. A Balaguer la multitud va ser dirigida per un sabater anomenat Jaume Martí que era conegut amb el sobrenom de "Lo Nas trepat" i per un tapiador, "Lo Roig de Lanilla", fins al punt de tenir lloc diversos actes violents contra algunes persones i propietats que van finalitzar en el

²⁶ Arxiu Diocesà de Lleida, endavant ADL, Bisbe Torres, Lligall 36; i Jose Miguel GUERRERO ACOSTA, *El Ejército español ... op. cit.* pág. 141.

²⁷ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, "Los conflictos ideológicos en la Guerra de la Independencia (1808-1814)", D.D.A.A, *La invasión napoleónica, economía, cultura i societat*, Bellaterra, 1981, pág. 39; Júlia REMON, *Lleida i els francesos ... op. cit.* pp. 528. Veure pel tema dels afrancesats Hans JURETSCHKE, *Los afrancesados en la Guerra de la Independencia*. Madrid, Rialp, 1962; Miguel ARTOLA, *Los Afrancesados*. Madrid, 1976; i Esteban RIERA, *Els afrancesats a Catalunya*. Barcelona, Curial, 1994.

moment que va venir la força pública de la ciutat de Lleida, la qual va practicar una forta repressió contra els insurgents.²⁸

Però, dins de l'àmbit català, la bullanga popular més destacada va ser la que es va produir a Lleida els tres primers dies del mes de gener de l'any 1809, va ser coneguda amb el nom del "Motí del Femeret". El motí va originar-se a causa de la irritació popular per la presència de francesos empresonats al castell principal, dels quals se sospitava que eren allí, en realitat, per a apoderar-se'n i retornar la ciutat a l'obediència francesa. Una multitud es va dirigir cap el castell a fi d'obtenir que els presos fossin executats, alhora que acusaven diverses autoritats i personalitats de consentir aquella conspiració i traïció a la pàtria. Però, van rebre la negativa de la Junta, la qual va generar l'escalfament dels ànims. Poc després va prendre la forma de moviment revolucionari radical ja que l'aixecament fou protagonitzat pel poble menut, que prengué la ciutat de l'1 al 3 de gener i s'enfrontà obertament a l'elit dirigent i a la Junta local. El promotor principal de la revolta va ser l'oficial de l'exèrcit Ramón Gómez que alterà a part de la població amb les seves arengues "patriòtiques". En les seves prèdiques va acusar a la Junta de tenir mal defensada la plaça davant de l'imminent atac de les forces armades napoleòniques, alhora que va criticar diverses autoritats i personalitats de traïció a la Pàtria, la qual cosa va fer esclatar els ànims i va causar també la irritació popular. Els revoltats no varen aconseguir d'executar els empresonats per l'oposició d'altres oficials i veïns, però en l'aldarull serien assassinats l'oïdor de l'Audiència de Barcelona, Manuel Fortuny, la seva dona i fill, dos advocats de Balaguer, el major Teodor Sangenis i J.I. Bayona, col·lector del cadastre, arrestats els dos darrers per ordre de la Junta. Aquests dos últims van ser arrestats per ordre de la nova Junta que es va formar quan la gent amotinada s'empararia de la ciutat, de l'almudí i de les carnisseries que va propiciar primer de tot la proclamació de Ramon Gómez com a segon Comandant d'artilleria de Lleida, endemés de la determinació dels revoltats d'introduir nous vocals per a la Junta establerta anteriorment per obtenir el seu control i crear una comissió revolucionària molt radical presidida pel botxí de la ciutat que va tenir com a secretari al pregoner de l'Ajuntament de Lleida. Aquest nou organisme va decretar altres mesures: la més destacada feia referència a la intenció de realitzar un repartiment dels béns dels ciutadans més rics de tota la ciutat entre els protagonistes de la insurrecció. Pel que fa a les seves amenaces cal incloure la idea de canviar de governador i de bisbe lleidatà al considerar que aquests havien venut la ciutat als invasors i que calia realitzar un gir vers les màximes instàncies del poder local.²⁹

²⁸ Antoni MOLINER DE PRADA, *La Catalunya resistent ... op. cit.* pp. 44-53; i Josep LLADONOSA, *Història de Lleida. Tomo II*, Diputació de Lleida, Tarrega, 1974, pág. 674.

No deixarien de produir-se desordres en altres viles properes com Almenar i Balaguer. En aquesta última, la seva Junta precisava que els revoltats, dirigits per un sabater i un tapiador, havien comès actes de violència contra les persones i les propietats, i es negaven a pagar els censals i les prestacions senyorials. Rafael Gras explica a la seva obra sobre la Guerra de la Independència a Lleida que el Corregiment sencer va córrer aquells dies el perill més gran de tota la campanya i que es va vèncer aviat gràcies a la traça de Manuel Fuster i Vaquer, el qual va saber utilitzar amb habilitat la confiança il·limitada que inspirava als "revoltosos" per a vèncer el motí. El mateix historiador apunta de passada les responsabilitats d'alguns frares franciscans, "*cuyo excesivo celo patriótico les hizo olvidar la misión de amor y paz que a su ministerio acompañaba*". Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra ... op. cit.*

²⁹ Ramon HUGUET MIRÓ, *Efemérides de la guerra ... op. cit.* ; Joan TARRAGÓ PLEYAN, *La sublevación de unos exaltados ... op. cit.*; i Manuel LLADONOSA, *Carlins i Liberals ... op. cit.* pág.107.

El bisbe intentà en va de calmar el moviment tot traient el Santíssim de l'Església de Sant Joan i la Junta de Lleida va decidir d'armar "*todos los ciudadanos honrados*", organitzar rondes de dia i nit, establir un tribunal criminal i demanar al capità general de Catalunya la tramesa d'una força armada. Els revolucionaris només cediren a l'atac de 300 soldats de l'exèrcit de Granada, que finalment esclafà la revolta. Per tant, el motí fou reprimit i es detingueren els considerats responsables i altres sospitosos. El botxí fou capturat, ell i altres inculpats foren empresonats en un temple situat al marge esquerre del riu Segre (anomenat Cappedo) a on hi havia uns femers, motiu pel qual el motí fou conegut amb aquest nom. El 4 de gener els cabdills dels aldarulls, a excepció del botxí que va escapar, foren executats públicament per donar un escarment exemplar als radicals i per dissuadir a qui volgués intentar un nou desacatament, dies més tard capturaren el botxí prop del port de la Panadella (Montmeneu), qui fou executat a Lleida el 16 de gener. En definitiva, set foren jutjats i executats a les 48 hores posteriors i quatre més, fugitius i capturats, als quatre dies de la commoció, entre els quals Ramón Gómez, oficial d'artilleria, un dels principals autors d'aquests fets (i l'inductor principal d'acord amb la sentència del seu judici de guerra), i el botxí esmentat, "*el más criminal entre todos*", segons assenyalaria l'informe de la Junta Superior de Catalunya a la Junta Central. La mateixa font informava que s'havia fet sortir de la ciutat "*algunos sujetos cuyo patriotismo menos ilustrado que lo que se debía desear, y más exaltado que lo que es justo, podía producir quizás iguales funestas consecuencias en cualquier desgracia que pudiese sufrir nuestro ejército*".³⁰

El motí assenyalaria la presència dels grups més subalterns de la societat, com els jornalers. En el futur les autoritats temerien sempre un esclat semblant per part del que acostumarien a anomenar "proletariat" de la ciutat. De moment, la Junta de govern, reunida a l'antiga casa del governador militar, Casimir de Lavalle, va considerar que solament podia continuar si era respectada i disposava del suport real de la població, raó per la qual va demanar la constitució d'una nova junta. Des del balcó de la mateixa casa, el bisbe Torres anava proposant els seus noms que el poble, segons Rafael Gras, aclamava o refusava i d'aquesta manera foren proclamats. Les mateixes autoritats reconeixien així l'existència d'un divorci entre els notables dirigents de l'aixecament antifrancès i les capes populars de la ciutat. La Junta Central, de l'altra banda, cridava la Junta Superior de Catalunya a constituir una força pública de control, formada per nobles, hisendats, persones acabalades i "honrades" per tal que auxiliés i defensés l'autoritat pública.³¹

La nova junta ara comptava amb 24 membres tot i que aquestes incorporacions no canviaren el signe de la Junta de caire patriòtic composta, majoritàriament, d'individus molt conservadors que pertanyien als estaments eclesiàstic i noble. La presidència va recaure un altre cop en el bisbe Torres i la vice-presidència en Casimir Lavalle, governador militar. Encara que s'havien reduït el nombre de regidors a un (Josep Antoni Bufalà), si bé el diputat

Josep Ignasi Baiona va ser cosit a ganivetades i el seu cos va ser arrossegat per la gent enfurismada al llarg de bona part de la ciutat des de l'almudí fins a la seva llar on el deixaren damunt del llit de la seva dona que es trobava malalta.

³⁰ Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida ... op. cit.* pág. 674; Manuel LLADONOSA, *Carlins i Liberals ... op. cit.* pág. 107; Ramon HUGUET MIRÓ, *Efemérides de la guerra ... op. cit.*; i Joan TARRAGÓ PLEYAN, *La sublevación de unos exaltados ... op. cit.*

³¹ Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra ... op. cit.*; Vicente VIDAL, *La ciutat de l'oblit. Lleida*, 1998, pp. 175-179.; Quintí CASALS, *Polítics ... pág. 157*; i Manuel LLADONOSA, *Carlins i Liberals ... op. cit.* pág. 108.

del comú, Miquel Oliet, ara figurava com a pagès. Els eclesiàstics, en canvi, augmentaven a vuit, signe del paper que exercien en la mobilització de la població: el bisbe, el vicari general, tres canonges (Manuel Norzegaray, Josep Vidal i Josep Sarrí), Josep Gros, beneficiat de Sant Joan, el prior dels Dominics i un franciscà, Aragonés. Reconeixement, igualment, del paper dels frares en aquells moments. Al seu costat, un cavaller, Antoni de Foxà. El nombre de pagesos pujava a tres: el citat Oliet, Jaume Lamarca i Josep Sales. Hi constaven quatre juristes (Manuel Fuster que prosseguia de secretari, Pere Jordà, Francesc Soldevila i Fermí Gigó), i Manuel Fàbregues, confiter, Joan Mensa, comerciant, Antoni Bordalba, espartenyer, Agustí Pleyan, administrador de rendes de l'exèrcit, Bonaventura Viala per Tàrrrega i Antoni Abril per Balaguer, a fi de completar una Junta que exercia com a corregimental. Per tant, per combatre l'enemic intern es va acordar unir les forces de les diverses faccions polítiques lleidatanes per fer front a la pressió de l'exèrcit francès i l'excés de tensions revolucionàries.³²

4. EL SETGE A LLEIDA

La Junta Superior de Catalunya va aconsellar a la classe dirigent de Lleida que s'armés i formés una mena de milícia urbana per tal de vigilar tots els carrers (sobretot al llarg de la nit) amb la finalitat de preservar la seva autoritat. A més a més d'accelerar l'organització logística militar i l'emmagatzemat de queviures.³³

Davant d'aquesta directriu la nova Junta i el Mariscal de camp Jaime Garcia Conde van preparar la defensa de la ciutat a través de la reparació de les muralles, això va originar moltes despeses a causa de l'alt cos de la seva reconstrucció ja que es van crear de noves des del carrer de Sant Matí fins al carrer de Boters i diversos parapets en les portes de San Antoni, Magdalena i al Pont Vell dels baluards de Sant Antoni, de l'Assumpció, del Rey, de Louvigny i de la Reina. També van reforçar el corredor i la fortalesa de Gardeny.³⁴

El Corregiment de Lleida va enviar 4.000 homes per ajudar a la ciutat de Girona al seu segon setge (també van ajudar-la al primer setge) com també va contribuir a la defensa de la ciutat de Saragossa al seu setge, enviant una companyia del primer terç sota les ordres del capità Francisco Oliver. Però, al mes de febrer de 1809 va caure la ciutat de Saragossa i Lleida es va sentir amenaçada. Per aquest motiu, va crear dinou companyies formades per paisans de totes les edats per tal de realitzar una mobilització general (una

³² A.M.L. Caixa 1.413.; i Quintí CASALS, *Polítics ...* pág. 158.

La nova junta va estar formada pel bisbe Torres com a president; com a vocals el governador Lasalle; el regidor de l'Ajuntament Josep Antoni de Bufalà; el cavaller noble Antoni de Foixà; el general García Conde; el canonge Manuel Norgaray; el notari Manuel Ferrer; el notari Francesc Soldevila; el diputat del comú i pagès Miquel Olier; el prior del convent dels Dominics; el canonge Manuel Villar, el canonge Josep Vidal; el canonge Joan Sarrí; el presbíter Francesc Gros; l'advocat Pere Jordà; l'advocat Fermí Gigó; el pagès Jaume Lamarca; el droguer Manel Fàbregues; l'administrador de rendes de l'exèrcit Agustí Pleyan; el botiguer Joan Mensa; i el pagès Josep Sales.

³³ Antoni MOLINER DE PRADA, "Movimientos populares en Cataluña durante la Guerra de la Independencia", *Estudios de Historia Social*, nº 22-23 (1982), pág. 51.

³⁴ Papeles de Catalunya de 1808 a 1817. Lérida: Noticias sobre lo que sucedió durante la guerra de la Independencia. Còpies relatives a la província de Lleida del Ms 841 de la Biblioteca Universitaria de Barcelona (Lleida, Cervera, Omellons, Ivars d'Urgell). Amb motiu de "l'Exposició històrica de la Guerra de la Independència en Lleida", Lleida, maig, 1947. I.E.I. Llegat Areny.

causa que explicaria la posterior crueltat dels francesos va ser que aquestos van considerar a tota la població lleidatana com a militars i no com a civils).³⁵

Les notícies, tanmateix, del setge de Saragossa traslladaven les preocupacions de la ciutat i la seva Junta als temes defensius. Per disposició de la Junta Superior de Catalunya, i fins a finals d'any, la ciutat va comptar amb una fàbrica d'encunyació de moneda, per tal de facilitar l'obtenció de recursos. La misèria, tanmateix, anava creixent i cada cop era més difícil el proveïment de tropes i mitjans. La gent dels pobles començava a fer oposició al pagament dels impostos i calia embargar els grans per a alimentar les tropes. Les dificultats materials i la penúria feien baixar l'esperit de resistència de la població, particularment després de l'hivern dur de 1809, com subratlla Júlia Remon. El contraban i la fugida de capitals per part dels nobles i els pagesos benestants van completar la ruïna econòmica de tota la ciutat.³⁶

A partir d'aquest moment l'expansió de l'exèrcit francès va ser molt difícil d'aturar com així es va demostrar quan a la meitat del mes de març de 1809 les tropes franceses van ocupar Llardecans i, es van produir les primeres escameses. Ràpidament arribaren les notícies de les contínues rendicions dels pobles dels voltants. Aquests fets a més a més de l'avanç de la misèria i la constatació que cada vegada resultava més difícil el proveïment de les tropes i de tot tipus de recursos, sobretot els agrícoles (cal recordar que Lleida va enviar a altres llocs a nivell econòmic i logístic diners i uniformes a les tropes d'Aragó, vestuari als terços i voluntaris del regiments de Granada i Santa Fé, a més a més va reforçar els seus castells, va pagar als 4.000 sometents enviats a Girona i el seu l'exèrcit de Lleida, així com va fer front a la creació d'hospitals militars anomenats de "sang" i, per tant, no gaudia dels recursos necessaris per fer front amb garanties a l'invasor).³⁷

Aleshores el sentiment de cansament general per part dels habitants de la ciutat agreujava encara més les dificultats de defensa de Lleida mentre que es multiplicava la insistència de les proclames cridant a complir els deures patriòtics ja que força ciutadans cercaven d'alliberar-se de les obligacions de l'allistament forçós tot simulant malalties. Fet que obligaria a la nova Junta Local a haver de demanar un certificat mèdic obligatori per tal d'evitar les desercions. Fins i tot es va arribar al punt que el Capítol de la Catedral es va negar a continuar ajudant a la ciutat amb més diners per tal d'afrontar les grans despeses que originava l'estat pre-bèl·lic que vivia Lleida.³⁸

Per l'exèrcit napoleònic la conquesta de la capital de Ponent era imprescindible

³⁵ Manuel LLADONOSA, *Carlins i Liberals ... op. cit.* pp. 109-110; i Papeles de Catalunya de 1808 a 1817. Lérida: Noticias sobre lo que sucedió durante la guerra de la Independencia. Còpies relatives a la província de Lleida del Ms 841 de la Biblioteca Universitaria de Barcelona (Lleida, Cervera, Omellons, Ivars d'Urgell). Amb motiu de "l'Exposició històrica de la Guerra de la Independència en Lleida", Lleida, maig, 1947. I.E.I. Llegat Areny.

³⁶ Júlia REMON, *Lleida i els francesos ... op. cit.*; i Josep FONTANA, "Qui va pagar la Guerra del Francès?", D.D.A.A, *La invasió napoleònica, economia, cultura i societat*. Bellaterra, 1981, pág. 10.

³⁷ M. Lladonosa, *Carlins i Liberals a Lleida*, Ed. Pagès, 1992, Lleida, ps. 109-110; i Papeles de Catalunya de 1808 a 1817. Lérida: Noticias sobre lo que sucedió durante la guerra de la Independencia. Còpies relatives a la província de Lleida del Ms 841 de la Biblioteca Universitaria de Barcelona (Lleida, Cervera, Omellons, Ivars d'Urgell). Amb motiu de "l'Exposició històrica de la Guerra de la Independència en Lleida", Lleida, maig, 1947. I.E.I. Llegat Areny.

³⁸ *Ibidem*.

donada la importància estratègica de la plaça. Per tant, els francesos van preparar de manera minuciosa l'atac ja que aconseguir el domini de les ciutats de Barcelona (1808) i Saragossa (1809) els faltava aquest punt per tal de consolidar la seva força i el control al nord-est peninsular. Una vegada Suchet va tornar de Saragossa, després de la fallida expedició sobre València seguint les ordres del rei Josep, el general Lluís Gabriel Suchet rep les ordres imperials (ordres del 19 i 21 de febrer del 1810) de conquerir Lleida, Mequinensa i Tortosa, per aïllar el Principat de Catalunya de la resta d'Espanya. Al mateix temps, Macdonald, que ha substituït al mariscal Augereau en el comandament del 7è Cos o Exèrcit de Catalunya (decret del 8 de febrer del 1810, separació del Principat del regne d'Espanya, formació de l'exèrcit de Catalunya i creació del govern de Catalunya), rep l'ordre de protegir les operacions de Suchet sense deixar d'atendre la guarnició de Barcelona i protegir les comunicacions amb França. Les ordres imperials trobaren al general Suchet ben preparat, perquè des del mes de gener havia començat a reunir grans magatzems de queviures i també havia format a Pamplona, un tren de setge aprofitant la gran quantitat de material existent en la capital navarresa i les set companyies d'artilleria, pontoners, sapadors i minadors, posats a la seva disposició.³⁹

D'una altra banda el Governador Lavalle i la Junta disputaren sobre qüestions relacionades amb nomenaments militars, a primers d'abril de 1809: la substitució del capità de voluntaris, Joan Seró pel capità d'artilleria Pere Farriol que procedia de Jaca, caiguda feia poc en mans franceses, com a segon cap de les forces que protegien la ciutat. El tema no era irrellevant. Rafael Gras fa notar que Lavalle havia preferit "els militars als paisans". De més a més la Junta sospitava de Farriol per la reputació que l'acompanyava en les responsabilitats de la caiguda de Jaca.⁴⁰

Les tropes i grups armats patriotes que volien obstaculitzar l'avanç de l'exèrcit francès eren derrotats a la ratlla d'Aragó com Joan Baget, fet presoner l'octubre de 1809. Des del febrer de 1810 els francesos dominaven el Segrià i el seu exèrcit vivia a expenses del país. L'aspecte de Lleida, el mes de març de 1810, refereix Rafael Gras, era el d'un campament. Per tot arreu es trobaven civils armats que alternaven amb les forces de l'exèrcit en les guàrdies dels forts i baluards. Grups d'infants, amb escopetes de canya imitaven els adults i dedicaven "el fruit de les seves rapinyes" a l'adquisició de cartutxos amb els quals carregaven les seves armes, que no eren tan inofensives ja que es produïren diversos accidents que portaren la Junta de govern a dictar un ban que prohibia fer trets amb armes de foc i la venda de cartutxos, sota fortes multes. Mentre un gran nombre de camperols acudien a refugiar-se a la capital del corregiment. Al març de 1810 després de la caiguda de Montsó l'atac francès és imminent. Les autoritats municipals reuneixen entre 3.000 i 4.000 soldats a més a més de 1.020 paisans ja que tothom que podia disparar havia de participar en la defensa de Lleida. A continuació omplen de munició els seus fusells i intenten racionalitzar els aliments dels magatzems municipals. Pel que fa a la distribució de les tropes cal indicar que es van situar tres bateries en el fort de Gardeny, però la part principal de l'exèrcit es va concentrar al castell principal sota el comandament d'Enrique

³⁹ Júlia REMON, *Lleida i els francesos ... op. cit.* pág. 529.

⁴⁰ Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra ... op. cit.*

O'Donnell. En aquests moments crítics Lleida es trobava sense cap ajut exterior i abandonada totalment a la seva sort.⁴¹

En aquests moments, el general Suchet disposava d'una força de 23.140 homes. Deixa uns 10.000 homes per mantenir l'ordre al Aragó i amb la resta (divisions Musnier i Habert, la brigada de cavalleria Boussard i les set companyies auxiliars) surt cap a Lleida. No pot utilitzar el camí més recte, que passa per Fraga, perquè els aragonesos han cremat el pont de fusta que salva el pas del riu Cinca, i té que agafar el camí que passa per Alcubierre i Monsó, que té un castell ben conservat i a prova de bombes, on emmagatzema el seu tren de setge. El dia 4 d'abril, la divisió Habert avança des de Monsó fins a Balaguer, on existeix un pont de pedra que permet passar el riu Segre. La població estava defensada pel brigadier don Felipe Perena amb quatre batallons espanyols, que és retirada cap a Lleida per evitar ser sorprès per un regiment francès que a passat la Noguera Pallaresa, per Camarasa. Simultàniament, pel sud arriba la divisió Musnier, que procedent d'Alcanyís ha passat l'Ebre per Flix, i pel nord ho fa la divisió Habert, que ha baixat per la riba esquerra del Segre, perseguint a les forces de Perena. Amb aquestes maniobres queda complet l'encerclament de la plaça de Lleida, sense cap oposició de la guarnició espanyola ni de les d'O'Donnell, compromeses en la seva campanya contra l'exèrcit francès d'Augereau.⁴²

La ciutat de Lleida, situada a la riba dreta del Segre, és trobava defensada en gran part del seu perímetre, pel propi riu que la vorejava pel sud-est i el pont que el travessa estava protegit per l'altre costat per una lluneta, rodejada per un fossar. El recinte defensiu consistia amb una muralla, sense fossar ni camí cobert, terraplenada i flanquejada per alguns baluards i torres antigues. Però la vertadera fortalesa, era la ciutadella, aixecada sobre abrupte turó a més de setanta metres sobre el nivell del riu; dominava la ciutat. El seu traçat era quadrangular, de dos-cents cinquanta metres de costat, i flanquejat per baluards. En el seu interior quedaven el vell castell dels reis d'Aragó i la primitiva catedral romànica, formant tot ell un conjunt inaccessible amb l'excepció pel seu front occidental, que és comunicava amb la ciutat per una suau pendent. Aquesta facilitat d'accés quedava reduïda per l'obertura de fosses i pel foc de traves fet des del fort de Gardeny, situat a 600 metres sobre un altre turó al sud-oest, formant un complex adicional a la defensa amb un hornabec i els reductes del Pilar i el de Sant Ferran, que flanquejaven i cobrien l'obra principal. Tant extensa obra fortificada era defensada per 8.000 homes (s'hi va sumar un cos de voluntaris d'Osca) i per cent peces d'artilleria, sota el comandament del mariscal de camp don Jaime García Conde (que s'havia distingit pel setembre de 1809 en la introducció d'un comboi a la ciutat de Girona).⁴³

Els primers dies d'abril de 1810 l'exèrcit francès del general Suchet amb uns 14.000 homes, entre infanteria i cavalleria, es va situar davant la ciutat i va completar el setge el dia 14 perquè només podia bloquejar Lleida. El mateix 14 sortia en un cotxe el bisbe Torres, segons Rafael Gras. El major gruix de tropes franceses van emplaçar-se a l'horta del Secà

⁴¹ Anastasi PINOS, *Sitio y toma de Lerida por los franceses en 1810*. Dipòsit Antic Hospital de Santa Maria, I.E.I. Manuscrit de 1814.

⁴² Gustau ADZERIAS i CAUSI, Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya, Arenys de Munt, 2006, article sobre la batalla de Margalef, Projecte 2008, pp. 1-2.

⁴³ *Ibidem*.

de Sant Pere (un barri de la ciutat que actualment es troba situat al nord-est) a on van implantar la seva caserna militar, concretament a la Torre de don Juan Rey. Era el lloc adient per convertir aquest territori en el seu campament general ja que des d'aquest indret s'apreciava el baluard de Santa Maria Magdalena, el lloc on finalment van atacar. Es coneix aquest indret com el tercer turó (després del de la Seu Vella i del de Gardeny) i estratègicament era ideal per iniciar l'atac i veure els moviments i l'organització defensiva de la ciutat. Les altres tropes les va situar les brigades Habert, Buget i Vergés a la riba dreta del riu Segre, per vigilar els camins de Corbins, Monsó i Fraga; el general Harispe, amb tres batallons, a la riba esquerra, per vigilar el cap de pont; i al general Musnier, sobre la mateixa riba, a l'altura d'Alcoletge, amb sis batallons i la major part de la cavalleria per observar els camins de Barcelona i Tarragona. Per comunicar les seves tropes instal·la un pont sobre el riu, aigües avall de la ciutat, protegit per obres de defensa.⁴⁴

El govern lleidatà va respondre enèrgicament i va passar a l'ofensiva amb l'enviament de 600 miquelets per tal de combatre contra l'exèrcit francès aprofitant l'efecte sorpresa ja que l'invasor no esperava l'atac. Després de tres o quatre hores d'enfrontaments, el bàndol local va patir la baixa d'una trentena de soldats ferits i alguns morts i els oficials militars en constatar la superioritat de les tropes napoleòniques van decidir retrocedir muralles endins. Com ja he comentat abans els francesos van contraatacar ocupant diversos punts claus com eren la part dreta del riu Segre i la carretera d'Urgell (ara de Barcelona), apart de controlar gairebé tots els voltants de Lleida, fins arribar a les portes de la ciutat. Les tropes napoleòniques van decidir atacar de nit per aconseguir també l'efecte sorpresa. L'Ajuntament de Lleida en previsió d'un enfrontament ferotge va cridar O'Donnell per demanar tropes de reforç, però aquestes no arribaven mai.⁴⁵

Encara no acabades les obres del bloqueig, Suchet rep notícia que O'Donnell prepara, des de Tarragona, una expedició en socors de Lleida, una de les seves divisions, la de Campoverde és troba a Cervera i que les poblacions de l'Alt Segre s'han aixecat en armes. Per tal de comprovar la situació, el general francès surt cap a Balaguer el dia 19 d'abril, amb les tropes del general Musnier; per cobrir el pont existent i mana tallar el de Camarasa, situat més al nord. El dia 21 amb els set batallons i els cinc esquadrons arriba a Tàrraga, sobre la carretera de Barcelona. Allà, rep la informació que O'Donnell ha reunit les seves tropes Montblanc i que marxaria cap a Lleida per la carretera de Tarragona. El dia 22, Suchet retrocedeix amb les seves tropes cap a Alcoletge. O'Donnell amb les divisions de Ybarrola y de Pyrez, que sumaven 7000 soldats d'infanteria i 400 genets, amb tres canons de campanya arriba a Vinaixa, on passa la nit i rep un despatx del governador de Lleida, li anuncia que una gran part de l'exèrcit francès s'ha allunyat de la ciutat. Decideix accelerar la marxa en socors de la ciutat amenaçada.⁴⁶

El migdia del 23 d'abril, l'avantguarda de les tropes espanyoles d'O'Donnell, formada per la divisió Ybarrola, travessa la plana de Margalef (agregat del municipi de

⁴⁴ Alvarez PALLÁS, *Lérida en la guerra de la independencia*. Lleida, 1947; i Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida ...* pág. 675; i Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra ...* op. cit.

⁴⁵ Anastasi PINOS, *Sitio y toma de Lerida ...* op. cit.; Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida...* pág. 676; Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra ...* op. cit.; Alvarez PALLÁS, *Lérida en la guerra ...* op. cit.; Júlia REMON, *Lleida i els francesos ...* op. cit.; i Jesus BRUGULAT, *Resumen de la historia de Lérida*. Dipòsit antic Hospital de Santa Maria, 1867, pp. 21-22.

⁴⁶ Gustau ADZERIAS i CAUSI, *Batalla de Margalef ...* op. cit. pp. 2-3.

Torregrossa, Les Garrigues, Lleida) i a la vista de la ciutat de Lleida entra en contacte amb les avançades franceses que vigilaven el cap de pont de la riba esquerra del Segre. Però el general Harispe, previngut de la presència espanyola sobre les seves avançades, es posa al front d'un esquadró de 4ar. d'hússars i dels "voltiguers" del 117è. de línia francès, bloquegen la progressió espanyola, després d'un canvi de trets els espanyols son rebutjats, que tenen que replegar-se sobre la divisió Ybarrola, que marxava en columna per la carretera, sense sospitar que el general Musnier, procedent de Tàrrega, amb 5 batallons d'infanteria, (3 del 121è de línia i 2 del 1r. de la legió del Vístula) i 3 esquadrons del 13è. de cuirassers, cauen sobre el seu flanc dret. Els tres esquadrons de cuirassers arriben i es llencen a la càrrega coltellejant tant als infants com als genets espanyols de la divisió d'Ybarrola. Aquests, sense temps per formar tots els seus batallons en ordre de batalla, retrocedeixen en desordre. En la seva fugida troben un batalló suís del regiment Kàiser, que formava al cap de la divisió Pyrez, aquests abaixen les armes i és atropellat. O'Donnell pot replegar els fugitius darrera la seva segona divisió, la de Pyrez i retirant-se precipitadament cap a les Borges Blanques i Montblanc. El combat ha estat brutal, ràpid i pràcticament suportat pels 450 homes del 13è. de cuirassers. El balanç és aclaridor: 300 homes d'O'Donnell restant sobre el terreny, 5.617 son fets presoners (xifra exagerada, van ser uns 2.000, segons Arteché i Oman). Un general, el brigadier Despuig, vuit coronels, tres canons i tres banderes son capturades. Pel costat francès son comptats 23 morts i 82 ferits.⁴⁷

Suchet aprofitant la seva victòria sobre O'Donnell, obtinguda a la vista dels habitants de Lleida, assalta, aquella mateixa nit, els reductes del Pilar i Sant Ferran que molestaven els seus moviments d'aproximació al complex defensiu de Gardeny; però el intent resultà un fracàs. Els francesos també van atacar pel baluard de Santa Maria Magdalena (sens dubte era el més feble, ja que prèviament havia caigut a la guerra de Successió a principis del segle XVIII). Els enfrontament van durar fins al dia següent. Pel matí del dia 24, el general francès convida al governador de Lleida, García Conde, a visitar el camp de batalla de Margalef i a revisar els presoners espanyols, per persuadir-lo que sense cap tipus d'ajuda la ciutat no pot resistir un setge i podrien negociar una capitulació. La resposta del general espanyol fou que la plaça mai havia confiat en l'auxili exterior per la seva defensa. D'aquesta manera Suchet, es veu en la necessitat de formalitzar el setge i, per això mana venir de Montsó el tren de setge, reunit pel general d'artilleria Valeé i de tots els elements necessaris del coronel Haxó, cap d'enginyers. Com operació prèvia, la nit del 26 al 27 d'abril, desallotja les posicions avançades espanyoles, obligants als nacionals ha refugiar-se a l'interior de la plaça. Poc després es va produir l'atac més important de les tropes napoleòniques contra el baluard de Magdalena, va tenir lloc el 7 de maig de 1810 amb la utilització de molt foc d'artilleria que va causar importants bretxes a la muralla d'aquesta zona. Davant d'aquesta escomesa els catalans no van poder resistir i van cedir. La xifra dels presoners va pujar a 6.000 sense comptar ni els morts ni els ferits, que van ser molts. Els dirigents nacionals veient el panorama van pensar que haurien de rendir la plaça a causa de l'estat miserable de la ciutat i del seu exèrcit. Però, el General García Conde, que tenia situat el seu quartell general a la casa Boer situada a la plaça de Sant Joan, va decidir continuar fins al final.⁴⁸

⁴⁷ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁸ Gustau ADZERIAS i CAUSI, *Batalla de Margalef... op. cit.*; Anastasi PINOS, *Sitio y toma de Lerida... op. cit.*; Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida... op. cit.* pág. 676; Ramon GRAS

El 10 de maig els francesos van tornar a atacar molt durament sobretot al baluard del Carme. Donant pas a una visió catastròfica caracteritzada per l'existència de molts morts, ferits o edificis derruïts. Una part de la població de Lleida va pregonar ajuda a Déu a les esglésies per tal de vèncer a les tropes invasores mentre que altres s'amagaven en la part més fosca dels seus habitatges. La derrota era inevitable per la superioritat numèrica, tàctica, logística i armamentística de l'exèrcit napoleònic, el qual va penetrar dins la zona baixa de la ciutat gràcies als forats oberts a l'interior de les muralles afectades pel brutal atac. Així doncs, les operacions d'atac franceses es clogueren amb l'escomesa final del dia 13 de maig de 1810 per la part de Magdalena, amb abandons i traïcions de la guàrdia que defensava aquest punt i errors militars que facilitaren l'acció gal·la, juntament amb la defecció del regiment suís de Frexler.⁴⁹

El setge havia durat un mes escàs, del 16 d'abril al 13 de maig de 1810. Els francesos quan van entrar pels carrers de la ciutat es van enfrontar amb l'oposició dels lleidatans, va ser una lluita cos a cos, llar per llar. El resultat fou molt negatiu ja que molts van ser assassinats davant dels seus mateixos habitatges ja que els francesos no van respectar a ningú (ni tan sols a les monges dels convents). Els carrers estaven plens de cadàvers i sang. Aleshores el poble lleidatà va retrocedir fins a concentrar-se al castell principal (La Seu Vella) mentre que l'elit política que formava la Junta⁵⁰ s'havia refugiat a l'església de Sant Llorenç acompanyats també de molta població civil, sobretot vells, dones i nens. Malgrat que a les negociacions entre els dos bàndols s'havia acordat i pactat a l'article setè de la rendició el respecte dels béns dels lleidatans, els invasors van saquejar-ho tot durant tres dies. Els francesos van fer-se amb diversos objectes d'incalculable valor en les esglésies, sobretot van afectar als béns de la catedral (joies i relíquies) alhora que també van emportar-se la roba de la gent, sobretot de la que gaudia de més possibilitats financeres, així com els seus mobles i les totes les monedes existents a la ciutat. A més a més van protagonitzar tot tipus de maltractaments contra la població civil.⁵¹

Aleshores les tropes franceses van decidir organitzar-se per tal d'assetjar el castell tot i que el General francès Suchet va voler exhaurir la via diplomàtica al enviar una nota al General García Conde amenaçant-lo que si no sortien del castell tots els habitants de la ciutat serien degollats, per tant va decidir que la millor decisió era entregar la fortalesa veient que no tenia suficients efectius per revertir la situació ja que molts eren paisans sense munició i no vindrien reforços de fora. El 14, el general Garcia Conde, cap de les tropes, des d'inicis del 1810, va capitular. Bona part dels historiadors lleidatans no han deixat de valorar

ESTEVE, *Lérida y la Guerra ... op. cit.*; Alvarez PALLÁS, *Lérida en la guerra ... op. cit.*; Júlia REMON, *Lleida i els francesos ... op. cit.*; i Jesus BRUGULAT, *Resumen de la historia ... op. cit.* pp. 21-22.

⁴⁹ Alvarez PALLÁS, *Lérida en la guerra ... op. cit.*; Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra... op. cit.*; Anastasi PINOS, *Sitio y toma de Lerida... op. cit.*; i Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida ... op. cit.* pág. 676.

⁵⁰ Membres de la Junta també en patiren les conseqüències: el canonge Norzegaray fou mort aquella nit i Joan Mensa empresonat i traslladat després a França.

⁵¹ Anastasi PINOS, *Sitio y toma de Lerida ... op. cit.*; Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida... op. cit.* pág. 676; Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra ... op. cit.*; Alvarez PALLÁS, *Lérida en la guerra ... op. cit.*; Júlia REMON, *Lleida i els francesos ... op. cit.*; i Jesus BRUGULAT, *Resumen de la historia ... op. cit.* pp. 21-22.

molt negativament el paper d'aquest militar i les seves responsabilitats en la caiguda de la ciutat.⁵²

Així doncs, al migdia del 14 de maig, García Conde dona l'ordre d'hissar la bandera blanca en el Castell en senyal de rendició. Per la seva formalització, Suchet designa al general Valée per la referent al castell i al coronel Haxo al fort de Gardeny. Junt amb els delegats espanyols acordaren que les guarnicions de les dos fortificacions desfilarien amb els honors de la guerra; que les persones no combatents així com les seves propietats, serien respectades i quedava garantit l'exercici de la religió catòlica. A les quatre de la tarda, les tropes espanyoles surten per les bretxes, en formació i lliuren les armes, marxant presoners cap a França 7.748 homes entre oficials i tropa. El nombre de baixes durant el setge fou d'uns 1.200 homes, 475 restaren ferits als hospitals. Quedaren en mans franceses: un centenar de canons en estat de servei, un milió de cartutxos, cent mil quintares de pólvora, deu mil fusells, deu banderes i gran quantitat de queviures i impedimenta. Així com alliberaren trenta-tres oficials, presoners, de l'exèrcit de Catalunya. La possessió de Lleida, donava a Suchet el domini de la línia del Segre, que cobria la frontera amb Aragó i obria pas als alts valls de Catalunya. També l'explotació dels recursos agraris del fèrtil pla d'Urgell.⁵³

5. EL GOVERN DEL BARÓ D'HENRIOT

La capitulació, en tot cas, redactada en termes honorables per als moradors⁵⁴ de la ciutat, va permetre que el general Suchet, que havia establert el seu comandament a la torre del D. Juan del Rey (més coneguda amb el nom de "la casa del General", Secà de Sant Pere), dictés disposicions per posar fre al saqueig, però l'ocupació va suposar una nova càrrega per a la població. Segons Rafael Gras, els francesos varen crear una nova junta, formada per noms, la majoria, ben coneguts: Hostalrich, Garcia, Tàpies, Casanoves, Bufalà, Gigó, Pinós, Mestres i Coscollona. El 31 d'agost Suchet dictaria una ordre per "normalitzar" el govern de la ciutat. Per aquesta reblava el clau que la *"Junta llamada insurreccional debió considerarse como disuelta des de la toma de Lérida. Lo es definitivamente y no conservará su nombre de Junta sinó para ser responsable con los bienes y personas de sus individuos de la cobranza de la contribución de Guerra"*. Segons la disposició del mariscal francès la Junta quedava substituïda, per a tota funció administrativa, per una comissió formada pel Corregidor i regidors, sota el nom d'Ajuntament o municipalitat.⁵⁵

Josep Lladonosa esmenta 200 morts i 500 ferits francesos i entre 1000 i 1500 morts de la banda dels defensors de la ciutat durant el setge, així com alguns centenars de ferits internats als hospitals de la plaça. Xifres que demostren la cruesa dels combats i de la

⁵² Ibídem.

⁵³ Gustau ADZERIAS i CAUSI, *Batalla de Margalef ... op. cit.* pág. 4.

⁵⁴ En virtut de la qual tots els refugiats del castell pogueren salvar la seva vida tot i que haurien de marxar de la ciutat, o sigui, exiliar-se. La imatge més repetida d'aquest dia van ser els constants plors de totes les dones lleidatanes.

⁵⁵ Ramon GRAS ESTEVE, *Lérida y la Guerra ... op. cit.*

posterior repressió francesa. Els anys de 1809-1813 foren una catàstrofe veritable per Lleida pels efectes negatius de la contesa per a la dinàmica demogràfica, social i econòmica.⁵⁶

D'altra banda la ciutat va haver de fer front al pagament d'una elevada contribució de guerra imposada pel govern francès. Com no disposava de suficients diners la Junta de govern de Lleida va demanar un préstec de 4.000 duros a l'Església per cobrir-ho perquè els francesos per garantir aquest cobrament van empresonar a totes les persones que havien sigut vocals de la Junta.⁵⁷

Els ciutadans havien de sofrir, d'un altre costat, les crueltats del general Henriot que es faria tristament famós en la memòria popular i al qual el canonge Manuel Costa hauria de titllar de "Robespierre", el 1825, a les exèquies del Baró d'Eroles. Mentre, Napoleó incorporava Catalunya a l'Imperi Francès i Lleida esdevenia la capital del Departament de Boques de l'Ebre, el 17 d'abril de 1810. Per tant, Napoleó va incorporar tot el Principat, amb la franja aragonesa fins al Cinca, a l'Imperi francès. El general Suchet es convertí en governador general de Catalunya. Les seves primeres accions van ser la imposició a la ciutat d'una elevada contribució de guerra per a la provisió de queviures i poder pagar a la seva tropa victoriosa i el nomenament del Baró d'Henriot com a Governador militar de Lleida.⁵⁸

El primer govern francès que va tenir la capital de la Terra Ferma va ser una dictadura militar caracteritzada per portar a terme una política cruel i repressora contra el conjunt de la població. Durant aquesta etapa del terror que va allargar-se del 1810 fins a la meitat del 1812 les actuacions despòtiques i arbitràries foren l'instrument cabdal que va utilitzar Henriot per apaivagar i frenar la possible resistència de soca-rel. Una de les majors atrocitats que va protagonitzar aquest Governador fou la d'ordenar els afusellaments de 200 lleidatans en un mateix dia. En total els francesos sota el domini d'Henriot van assassinar a més de 800 civils i van deportar a França més de 4.000 homes.⁵⁹

Sota el govern català la policia no existia com a tal, però els francesos van crear-la i van utilitzar-la com a instrument clau del control de la seguretat pública a partir de la creació d'un nou cos, el de comissari especial a Lleida i el de comissari general a Tortosa. Aquests tenien sota el seu comandament a tots els policies, algutzirs, espies i emissaris. Entre les seves macabres accions van destacar una multitud de pràctiques relacionades amb la tortura. En primer lloc cal assenyalar que de tots els detinguts a Lleida per la guerra alguns van ser condemnats per l'autoritat militar a rebre molts cops de bastó a la planta del peu mentre que les seves ferides eren raspades al moment amb vinagre, pebre i sal; en segon lloc als acusats d'espionatge els van tallar una orella; en tercer lloc a les dones de mala vida que havien transmès infeccions venèries als soldats francesos se'ls va tallar el cabell i les orelles a més a més de ser passejades per la ciutat sobre un ase, nues de cintura cap a dalt i cobertes amb mel i plomes; en quart lloc a d'altres condemnats se'ls va exposar en públic engabiats a l'interior d'una capsca de ferro o de fusta; i en cinquè lloc als que no pagaven o es retardaven en les seves contribucions eren castigats igual com si fossin criminals, també

⁵⁶ Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida ... op. cit.* pp. 676-678.

⁵⁷ A.M.L. Actes i deliberacions, any 1819, fulla 19.

⁵⁸ Júlia REMON, *Lleida i els francesos ... op. cit.* pág. 530; i Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida ... op. cit.* pág. 679.

rebien càstigs corporals i estaven obligats a treballar com a simples peons a les fortificacions.⁶⁰

Un altre aspecte destacat d'aquesta dictadura militar rau en el fet que va exercir un control directe contra la institució -l'Església- que més esforços havia generat per evitar l'ocupació, tant amb la seva acció material (aporta'n diners) com ideològica (amb la realització de constants proclames contra els francesos que augmentaven l'odi latent entre els seus feligresos). Per tant, es va obligar als eclesiàstics a jurar fidelitat al rei Josep I davant dels sants evangelis. Molts sacerdots i membres del Capítol no ho varen fer perquè abans havien fugit. L'exemple més clar va ser el viatge del bisbe Torres a l'illa de Mallorca. Però, deu canonges el 25 de juny de 1810 ho van realitzar, el més eminent fou Josep Vidal, canonge i governador de la diòcesi. Va ser el personatge més destacat dintre de l'àmbit dels afrancesats i col·laboracionistes (com també diverses personalitats que havien figurat a la Junta local antifrancesa anterior i van ser elements claus de la política municipal com, per exemple, Antoni de Gomar, Antoni Mascaró, Joan Baptista Casanoves, Francesc Fabregues, Josep Boer, Antoni Bufalà, Baltasar de Tàpies, Xavier Bergà, Fermí Gigó, Antoni Fleix i l'antic batlle Francesc Xavier Garcia).⁶¹

Com a conseqüència de l'actitud de Vidal, propiciada tant per una profunda convicció (Napoleó per ell era el salvador dels pobles d'Europa i l'artífex de la llibertat) com per conveniència, va aconseguir el seu premi en forma de proclamació com a nou bisbe de Lleida el 23 d'abril del 1811 i més tard cavaller de l'Ordre Reial d'Espanya, la qual cosa el va permetre gaudir del privilegi de rebre honors militars al seu pas.⁶²

Els representants de Napoleó van voler adoctrinar ideològicament a la població civil per tal de facilitar la seva assimilació als valors francesos. Una mostra fou la festa nacional francesa del 14 de juliol l'any 1810 que va tenir una celebració molt especial a Lleida ja que s'hissà solemnement la bandera imperial i s'efectuà un sumptuós Te Deum a la catedral Nova amb la presència de totes les autoritats locals i dels caps de família per donar gràcies a Déu de la victòria de les tropes estrangeres. Una altra fou el control de l'única impremta que funcionava aleshores, la regida per Escuder, on es va publicar tot un seguit d'opuscles d'admiració a Napoleó.⁶³

El 2 de febrer de 1812 es va rebre un decret imperial que va entrar en vigor l'1 de juliol de 1812 que feia efectiva l'annexió directa de Catalunya a l'Imperi Napoleònic, quedant dividida en quatre departaments: el del Ter, amb capital a Girona; el de Montserrat, amb capital a Barcelona; el del Segre, amb capital a Puigcerdà; i el de les Boques de l'Ebre, amb

⁵⁹ Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida ... op. cit.* pág. 680.

⁶⁰ Memoria estadística sobre el departamento de las Bocas del Ebro: 1812-1813. Traducción de la obra de Louis HONORÉ *Memorie stadistique sur le Departement des Bouches de l'Èbre (1812-1813)*. Lleida, 1947. Donatiu del coronel Villeneuve-Barguemon, monografia geogràfica, històrica i política d'un dels departaments que va crear Napoleó en Catalunya. I.E.I. Llegat Areny.

⁶¹ A.C.L., cartulari núm. 29; i Carme TORRES i GRAELL, *El fet religiós ... op. cit.* pp. 27-32 i 38-39.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Júlia REMON, *Lleida i els francesos ...* pág. 531. ; i Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida... op. cit.* pág. 682.

capital a Lleida. Aquest últim departament fou dividit en quatre districtes: el de Cervera, el de Lleida, el de Tarragona i el de Tortosa.⁶⁴

El balanç d'aquests dos primers anys (1810-1812) del govern francès foren molt negatius ja que a part de la brutal repressió el conjunt de la població va patir molta fam i van haver de menjar herbes condimentades amb oli i sal, pa fet amb salvat i per beure aigües per no morir d'inanició, generant una barreja molt negativa per la salut. A més a més van patir una gran epidèmia l'any 1812 que va ocasionar també greus perjudicis.⁶⁵

6. LA FI DEL TERROR. EL GOVERN D'ALBAN DE VILLENEUVE

Al juny del 1812 les autoritats franceses van decidir realitzar un canvi de Governador militar al conèixer les injustícies comeses per Henriot. Van nomenar al noble Joan-Pau Alban de Villeneuve, el qual gaudia d'una tendència política liberal i moderada donant lloc a una relació amable i exempta de violència vers el poble lleidatà. Un prefecte gal, Alban de Villeneuve, arribava a mitjans de 1812 a la ciutat. A la seva coneguda Memòria estadística, a la qual ens hem referit en altres capítols, reconeixia els estralls causats per les tropes franceses i oferia idees i projectes per a reconstruir el territori i recuperar l'economia del departament.⁶⁶

Entre els seus projectes proposava una repoblació del país, mitjançant nous colons i el retorn dels fugitius i proscrius (afavorit amb un decret d'amnisties), l'establiment d'un sistema regular de contribucions sense abusos i sota un criteri d'igualtat relativa, la supressió dels delmes a l'Església, la parcel·lació de les terres del clergat i de l'Estat, les primes a favor de l'agricultura, les replantacions de plantes i arbres desconeguts al país, la introducció d'animals de feina i càrrega, etc. Villeneuve considerava que la pau, el benefici de l'adscripció catalana a França i la reconstrucció de les antigues relacions comercials amb les colònies americanes i amb el nord d'Europa, farien possible la recuperació i l'impuls del comerç i de la indústria al departament i a Catalunya.⁶⁷

No obstant, l'arribada de Villeneuve anava a coincidir aproximadament amb una conspiració de diversos ciutadans amb el general Lacy de l'exèrcit espanyol per sostreure's de la dominació napoleònica ja que l'odi que sentia la població lleidatana contra els invasors pujava per moments com a conseqüència de la política portada a terme anteriorment pel general Henriot, que duria a la voladura del polvorí de la Suda en el moment en el qual, 16 de juliol de 1812, hi hauria una revetlla popular en la qual es concentraria un gran nombre

⁶⁴ Joan MERCADER, *Una memoria estadística del proyecto napoleónico de Lérida Alban de Villeneuve. Aportación al estudio de la Guerra de la Independencia*, Lleida, 1947.

⁶⁵ Memoria estadística sobre el departamento de las Bocas del Ebro: 1812-1813. Traducción de la obra de Louis HONORÉ, *Memorie stadistique sur le Departement des Bouches de l'Èbre (1812-1813)*. Lleida, 1947. Donatiu del coronel Villeneuve-Barguemon, monografia geogràfica, històrica i política d'un dels departaments que va crear Napoleó en Catalunya. I.E.I. Llegat Areny.

⁶⁶ Memoria estadística sobre el departamento de las Bocas del Ebro: 1812-1813. Traducción de la obra de Louis HONORÉ, *Memorie stadistique sur le Departement des Bouches de l'Èbre (1812-1813)*. Lleida, 1947. Donatiu del coronel Villeneuve-Barguemon, monografia geogràfica, històrica i política d'un dels departaments que va crear Napoleó en Catalunya. I.E.I. Llegat Areny.

⁶⁷ *Ibidem*.

d'oficials francesos en les seves proximitats amb la finalitat d'aniquilar-los, el, la qual, avançada unes hores del moment previst per l'acció precipitada d'Azequiolaza d'acord amb el Baró d'Eroles, va produir una mortaldat de més de 200 persones entre militars i civils i la destrucció i ruïna de bona part de l'alcàsser, l'enfonsament de la capella de Gralla de la Seu, l'enderroc del temple de Santa Maria Magdalena i l'esfondrament d'un gran nombre de llars (tot una illa d'habitatges) sense aconseguir, tanmateix, el seu objectiu darrer. Per tant, en comptes de propiciar un cop dur a l'exèrcit napoleònic, el que van aconseguir va ser augmentar el rigor dels francesos. Però, els militars catalans per no reconèixer el seu error i no repercutir negativament en l'ànim dels que encara tenien forces per resistir i intentar reconquerir la ciutat van transmetre la idea que aquesta explosió s'havia produït per un accident a causa d'una manipulació ineficaç de la pólvora.⁶⁸

Però, gràcies a un document de l'Ajuntament de Lleida dirigit a S.M. Ferran VII el 31 de desembre de 1817 en el qual es va exposar que el Baró d'Eroles, General de l'exèrcit espanyol que manava al Principat el 16 de juliol de 1812, va tenir la culpa de l'explosió del magatzem de pólvora de la Suda. Per tant, es tradueix que no va ser un accident tal i com van pretendre fer pensar al conjunt de la població lleidatana, sinó un intent d'atac contra els francesos resolt negativament i amb greus perjudicis pels veïns de la ciutat ja que com a conseqüència d'aquest terrible despropòsit una infinitat de lleidatans van quedar sepultats sota les runes, moltes famílies senceres van ser convertides en cendres, provocant tot plegat una gran rebaixa en el nombre de contribuents que formaven part de la Contribució Reial i Personal d'aquest any i per aquest motiu van sol·licitar al monarca una rebaixa en aquesta quota. D'altra banda s'ha de considerar l'atac del Baró d'Eroles com el primer intent per reconquerir la ciutat de Lleida.⁶⁹

Pel que fa a les Corts de Cadis hi estigué present com a diputat el canonge de la diòcesi de Lleida Josep d'Espiga i Gadea, en representació de la Junta Superior de Catalunya, on va mostrar la seva tendència liberal i reformista, i es manifestà a favor de l'abolició de la Inquisició. Amb tot, les preocupacions de la majoria dels lleidatans probablement restaren força allunyades de les deliberacions de Cadis i de la constitució de 1812. El bisbe de Lleida, Geroni M. De Torres, al seu informe en la consulta al país de 1809, estudiada per Miguel Artola, es manifestava de manera restrictiva respecte de la modificació de les lleis fonamentals del regne i els procediments de les Corts, a favor de la monarquia catòlica amb les seves institucions de control com la Inquisició i contra el reformisme il·lustrat en el camp eclesiàstic, si bé es mostrava d'acord amb un reformisme civil. Més reformista es mostraria en línies generals el capítol catedralici en la seva resposta a la mateixa consulta.⁷⁰

El mateix bisbe Torres participaria al document dels bisbes refugiats a Mallorca, la *Instrucción de los ilustrísimos señores obispos de Lérida, Tortosa, Barcelona, Urgel, Teruel y Pamplona al clero y pueblo de sus diócesis*, del 12 de desembre de 1812, contra els errors dels filòsofs espanyols difosos pels invasors francesos, consignats als Diaris de les Corts i que consistien, segons aquests bisbes, en l'anticlericalisme, l'ultratge als ministres de

⁶⁸ Ibídem.

⁶⁹ A.M..L. Actes de l'any 1816-1817, pág. 285.

⁷⁰ D.D.A.A; *Historia de Lleida ... op. cit.*

l'Església, l'atac a la disciplina eclesiàstica, a la seva immunitat i doctrina, amb l'objectiu de descristianitzar Espanya i seguir els passos de la Revolució francesa. La *Instrucció* difícilment seria coneguda a la Lleida ocupada per l'exèrcit napoleònic, però la seva argumentació formaria una cantarella repetida en un bon nombre de textos realistes i tradicionalistes religiosos.⁷¹

Mentrestant l'entrada de l'exèrcit francès a Rússia el mateix 1812 seria decisiva ja que les diverses campanyes que van produir-se sota l'intens fred rus van ajudar considerablement a propiciar la derrota del seu Imperi. Paral·lelament des de Paris se li va encomanar a Villeneuve realitzar un estudi del seu Departament per a iniciar un procés de recuperació econòmica. Al primer semestre de 1813 va redactar aquest escrit que serveix per establir un balanç de la Guerra del Francès a Lleida. L'estudi va ser difícil ja que molts arxius de Lleida, Tarragona, Cervera i Tortosa van ser cremats durant la guerra.⁷²

Destaquen tres àmbits: primer de tot el demogràfic, en el qual ens indica que el districte de Lleida havia perdut un terç de la seva població mentre que la ciutat de Lleida hauria baixat en 2.000 habitants el seu nombre de veïns a conseqüència de l'assalt francès (abans tenia 12.000, les víctimes van ser en major nombre entre la població civil que entre els combatents), l'exili posterior per motius polítics (per ser afrancesats o col·laboracionistes) i econòmics (no cal oblidar la forta misèria a causa de les males collites que provocà l'augment dels preus i la proliferació de fortes epidèmies infeccioses) a més a més de la separació de moltes famílies.⁷³

En segon lloc l'econòmic, en el qual va reflexar que s'havien perdut la major part del bestiar destinat a realitzar les tasques agrícoles i per tal d'alimentar a la població. També la major part de les oliveres i dels boscos van ser tallats i van desaparèixer completament els productes de segon ordre com la seda, la mel, la cera, la llana, l'alquitrà i la sorra; paral·lelament es va produir un gran augment en el preu dels cereals, l'oli, el vi i la carn.⁷⁴

Cal sumar-hi les destrosses dels canals d'irrigació; l'aturada del comerç a causa de les dolentes i perilloses (per l'existència de lladres i bandolers, sobretot en les muntanyes i zones rurals, que eren considerats autèntics assassins a més a més d'atacar en les carreteres per tal de realitzar saquetjos amb la finalitat de confiscar queviures i robar armes per lluitar en la guerra de guerrilles) vies de comunicació i de la proliferació del contraban; va afluir l'activitat manufacturera; van perdre moltes propietats, sobretot urbanes; i financerament la població durant la guerra va pagar grans quantitats de diners a través de diversos impostos especials i contribucions com el cadastre (propietats), el personal (per

⁷¹ Ramir VIOLA GONZÁLEZ, "El gobierno diocesano de Lérida en tiempos de la dominación francesa (1810-1815)" *Anthologica Annua*, nº 28-29 (1981-1982).

⁷² Memoria estadística sobre el departamento de las Bocas del Ebro: 1812-1813. Traducción de la obra de Louis HONORÉ, *Memorie stadistique sur le Departement des Bouches de l'Èbre (1812-1813)*. Lleida, 1947. Donatiu del coronel Villeneuve-Barguemon, monografia geogràfica, històrica i política d'un dels departaments que va crear Napoleó en Catalunya. I.E.I. Llegat Areny.

⁷³ *Ibidem*; i Esteban CANALES, *El impacto demográfico de la Guerra de Independencia*. II Congrés de Recerques, Lleida, 2002, pp. 284-289.

⁷⁴ Memoria estadística sobre el departamento de las Bocas del Ebro: 1812-1813. Traducción de la obra de Louis HONORÉ, *Memorie stadistique sur le Departement des Bouches de l'Èbre (1812-1813)*. Lleida, 1947. Donatiu del coronel Villeneuve-Barguemon, monografia geogràfica, històrica i política d'un dels departaments que va crear Napoleó en Catalunya. I.E.I. Llegat Areny.

viure), el delme (Església), a més a més de les contribucions de guerra, les taxes sobre la sal i la del 17% sobre propis i arbitris. Davant d'aquesta situació les gran famílies es van emportar molts capitals a fora, fet que va potenciar la carestia de les classes populars. El control de la ciutat per part dels francesos va augmentar el rigor pel que fa al cobrament d'aquests impostos, a més a més van obtenir els béns dels rebels i de les corporacions religioses suprimides.⁷⁵

I finalment, el tercer punt clau es un anàlisi socio-religiós que ens serveix per constatar que va disminuir la religiositat durant el conflicte bèl·lic ja que va escriure Villeneuve que el poble no tenia el mateix respecte ni la gran consideració que gaudia abans l'Església a més a més d'apreciar un suau relaxament en els costums. Això ens indicaria que les idees il·lustrades i liberals haurien influenciat en les actuacions dels habitants de Lleida, sobretot transmises pels soldats francesos. Però, contràriament al que manifestaria aquesta situació, gran part del poble, caracteritzat com a ignorant i ple de supersticions va continuar processant una gran devoció pel culte catòlic, sobretot gràcies a la seva participació en les totes les cerimònies perquè consideraven als eclesiàstics com persones sagrades, això va permetre que el conjunt de la població actués sota la seva influència. També va constatar l'existència de catecismes a Lleida que expliquen com assassinar a un francès era una acció agradable a Déu i que Napoleó era un ser similar a Satanàs. Sens dubte, el fet que molts clergues es van quedar a l'interior de la ciutat i van predicar contra els invasors a més a més de la llarga influència històrica del catolicisme a les Terres de Ponent va contribuir a preservar la religiositat i l'obediència a les directrius de l'Església. Villeneuve va concloure amb la idea que dintre de les costums del homes catalans sobresortia la por a tots els canvis produïts en les seves tradicions, religió o lleis.⁷⁶

7. LA RECONQUESTA DE LA CIUTAT

L'any 1813 va ser el més tranquil per Lleida ja que el governador francès Villeneuve com havíem vist anteriorment va renuncià a la política repressiva del seu predecessor en el càrrec i va intentar la reconstrucció de la ciutat en tots els àmbits, sobretot en l'econòmic. La fi de la guerra cada cop era més prop, sobretot a partir de les victòries de l'exèrcit espanyol amb l'ajuda de l'anglès comandat pel Duc de Wellington a la batalla de "los Arapiles" (Salamanca) l'any 1812 que va permetre controlar Madrid i va propiciar la marxa del rei Josep I. A més a més del definitiu triomf a la ciutat de Vitòria (1813) i la desfeta francesa en la seva campanya russa. Aquestes accions bèl·liques van obrir les portes de la llibertat arreu del territori espanyol.⁷⁷

Concretament, a Lleida la reconquesta va tenir dos protagonistes militars claus com van ser el Baró d'Eroles i l'irlandès Van Halen. El 14 de febrer de 1814, el Baró d'Eroles obtenia la rendició de l'autoritat francesa de Lleida mercè a una estratagema. En acció de gràcies per l'alliberament de la ciutat, l'Ajuntament decidia, el 23 de febrer de 1814, que la

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Angel BAHAMONDE y Jesus MARTÍNEZ, *Historia de España siglo XIX ...* op. cit. Primer capítol.

data del 14 de febrer, d'acord amb el bisbe i el capítol de la Catedral, fos perpètuament un dia festiu.⁷⁸

S'establia a la ciutat una "municipalitat constitucional", si més no sobre el paper, ja que així figura als documents oficials de la Paeria els primers mesos que seguiren. Entre els seus membres hi figuraven noms que havien format part de la Junta local antifrancesa i del municipi "col·laborador" posterior (Antoni de Gomar, Francesc Xavier Berga, Josep A. de Bufalà, etc.). Aviat els documents del municipi reflectirien l'abolició de la Constitució de Cadis i el retorn de Ferran VII, el monarca "desitjat" a España en la plenitud de les seves funcions.⁷⁹

De pas cap a Madrid, Ferran VII entrà a Lleida el 6 de setembre de 1814. Com manifesta Josep Lladonosa, els absolutistes lleidatans no en tingueren prou amb aclamar-lo i, com procedien en altres poblacions, en arribar el monarca al pont major desenganxaren el cotxe reial dels seus cavalls i l'arrossegaren per la Banqueta i després, pel carrer la Palma, el portaren a força de braços fins el Palau del bisbe on s'allotjava.

La qüestió cabdal i primera per als lleidatans, tanmateix, fóra la d'encarrilar la recuperació després dels avatars soferts. L'economia lleidatana restava desarticulada i, el que era pitjor, les execucions, els ferits, els morts a causa de la contesa, la fam i l'epidèmia deixaven un solc profund entre les famílies. La pobresa i la ruïna material fóra el punt de partida per a la reconstrucció.⁸⁰

D'una altra banda, segons Josep Lladonosa, "el perímetre emmurallat havia disminuït, car el comandant francès feu derrocar els environs de Santa Magdalena, i àdhuc aquest temple enrunat per causa de l'explosió esmentada (del polvorí de la Suda) acabà també desapareixent. Igualment reberen les barraques del Canyeret, i bona part de la Costa de Sant Joan". L'explosió del polvorí havia provocat l'enderroc de 89 cases.⁸¹

La ciutat de Lleida, després de 1814, anava a viure una reconstrucció material i una restauració de l'enquadrament absolutista en la societat i en les idees. El Capítol, les ordres religioses i els senyors laics reclamaven els seus drets i delmes, exempcions dels impostos i privilegis, els convents clausurats el retorn dels seus bens; els gremis també es refeien i alguns amb una voluntat tan tancada i privativa que, àdhuc, s'enfrontaven al corregidor i a la Paeria. La cultura seguia essent bàsicament religiosa i dintre de l'ortodòxia oficial. El 1816, la impremta local Bonaventura Corominas editava l'obra del religiós cartoixà Josep Bassa, *Soberanía del Pueblo*, oposada a les teories liberals i, en particular, a l'actuació i pensament del canonge Martínez Marina a les Corts de Cadis. Martínez Marina (1754-1833), precisament, es traslladava a Lleida l'abril de 1818 on s'hi estaria un parell d'anys. El 1819 hi redactaria una *Historia civil y eclesiàstica de Lérida*, que ha romàs inèdita. El 1820 fóra també diputat a Corts per Astúries. Pel que feia al bisbe Geroni M. de Torres, al seu retorn,

⁷⁸ D.D.A.A; *Historia de Lleida ... op. cit.*

⁷⁹ A.M.L. Caixa 1453.

⁸⁰ Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida ... op. cit.*

⁸¹ *Ibidem.*

es mostraria poc actiu per la seva edat avançada i l'estat de la seva salut que l'obligaren a sol·licitar un coadjutor, Manuel del Villar, que fou consagrat el 15 de desembre de 1815.⁸²

La restauració de les institucions i valors de l'Antic Règim no fóra tan fàcil ara. La ideologia liberal, si bé minoritària era present a Lleida, a partir de les influències de clergues liberals o reformistes com les que haguessin pogut exercir al seu moment els citats canonges Josep d'Espiga i Martínez Marina, militars de la guarnició i un petit grup que participaria a la primera Milícia Nacional voluntària, a l'inici del Trienni constitucional, l'abril de 1820: Joaquim Mensa (1778-1851), comerciant, fill de Joan Mensa que havia actuat a la Junta antifrancesa, Marià Gigó (1782-1848), advocat, Anastasi Claramunt, secretari, Manuel Fuster i Vaquer, secretari de la Junta antifrancesa i un dels representants més il·lustres del liberalisme lleidatà, escrivà, Antoni Ribé, etc.⁸³

La multiplicació dels captaires pels carrers, l'atur dels jornalers a l'hivern, les queixes dels pagesos pels impostos o per les tropes que havien d'allotjar evidenciaven les dificultats de la reconstrucció. Igualment la Paeria es trobava asfixiada econòmicament per a desplegar les seves funcions, procedir a la reconstrucció de cases i executar plans ideats a l'època de Blondel. Les obres del Canal d'Urgell, tants cops projectades al passat, o de la carretera de Tarragona, havien d'ajornar-se per la manca de recursos. Com un símbol de les dificultats del moment la Paeria havia d'adoptar solucions d'emergència per a resoldre la manca de liquidesa de la seva hisenda municipal com la suspensió de la il·luminació de diferents carrers l'agost de 1817. La inundació del Segre el 1817 comprometria encara l'esforç de recuperació. El bandidatge i el contraban seguien fent-se presents.⁸⁴

8. CONCLUSIONS

Des de l'esclat de la Revolució Francesa l'Església lleidatana al rebre clergues francesos que fugien del país veí es va convertir en l'element principal d'instigació propagandística contrària al model liberal francès ja que la seva visió tradicional, immobilista i defensora de l'Antic Règim era antagònica a l'obertura intel·lectual plantejada per Napoleó que trencava les bases feudals. Per tant, van utilitzar la seva influència ideològica dins del conjunt de la població per donar més força a l'animadversió contra els francesos que ja tenien els lleidatans a partir, sobretot, de la Guerra de Successió.

Lleida va ser la primera ciutat catalana al 1808 que es va organitzar contra l'exèrcit d'ocupació francès ja que va formar la primera junta, encapçalada pel bisbe Torres. Aquesta oposició i resistència contra les tropes franceses va ser fruit d'aquest sentiment antifrancès. Davant del buit de poder va sorgir una nova organització política, la Junta, que va establir els criteris bàsics per administrar els recursos existents per lluitar contra l'invasor.

A més cal afegir que el Motí del femeret (1809) va atorgar el poder polític per primera vegada a les classes populars (el botxí de la ciutat va ser el cabdill principal) tot i que

⁸² Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "El pensament polític a la Lleida del Trienni Liberal", *Congrés "Pensament polític als Països Catalans: història i prospectiva 1714-2014"*, Lleida, 2006.

⁸³ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, *La revolució liberal a Lleida (1820-1823)*. Lleida, Espai-Temps n°48, Servei de publicacions de la Universitat de Lleida, 2006.

⁸⁴ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "Crisi i reconstrucció en la Lleida post napoleònica (1816-1817)", *Educare*, n°19 (2004).

posteriorment l'elit social lleidatana recondueix el procés històric per mitjà d'una contrarevolució que no va poder fer front a la invasió de l'exèrcit francès.

La Guerra del Francès va significar la primera pressa de contacte amb una experiència política radicalment diferent al tradicional aparell absolutista estatal ja que va permetre configurar un seguit de juntes que van possibilitar l'ascens al poder a uns sectors socials que abans havien vist com les oligarquies els barraven el pas. A més va evidenciar la debilitat de la corona espanyola i la decadència de les institucions vigents durant tot l'Antic Règim. Òbviament no cal deixar de banda la publicació de la constitució de Cadis el 12 de març de 1812 a Cadis, l'esdeveniment més transcendental perquè va ser el punt de referència clau pel partit liberal, el model polític antagònic i enfrontat a l'absolutisme, capaç de trasbalsar el país al 1820 a més d'enderrocar els vestigis feudals, sens dubte, fou el motor de la revolució burgesa i la fi de l'Antic Règim.

El setge de Lleida (1810) va durar un mes en el qual s'intentà combatre amb clara inferioritat vers l'enemic exterior i sense cap ajuda externa, el que va propiciar la derrota, no només de l'exèrcit, sinó de tota la població civil ja que aquesta va utilitzar totes les armes possibles que tenia al seu abast.

La conquesta de la ciutat a l'any 1810 va comportar l'aplicació d'una política repressiva brutal contra el poble lleidatà dirigida pel governador militar francès Henriot (1810-1812). Henriot va atacar durament als sectors socials contraris a l'ocupació napoleònica. Sobretot a l'estament eclesiàstic que havia protagonitzat una campanya propagandística antifrancesa per defensar tan els seus valors religiosos i morals com els seus interessos econòmics i polítics. A més l'intent de derrotar a les tropes franceses que controlaven la ciutat va comportar encara més dolor i destrucció, va ser la voladura del polvorí de la Suda (1812), un trist episodi per a la història lleidatana que va generar l'aniquilació d'un centenar d'habitatges.

Les conseqüències del conflicte bèl·lic van ser molt negatives pel poble lleidatà. Primer de tot, dins de l'àmbit demogràfic va patir una forta crisi a causa de les múltiples morts i ferits, del dèficit en la taxa de natalitat i en la de nupcialitat; i, per últim, a causa de l'exili propiciat tant per l'assalt francès com pel retorn de l'absolutisme. En segon lloc hi hagué un abandonament de l'agricultura, sens dubte, era l'element clau en el qual residia la força de la ciutat de Lleida, propiciat per la falta de bestiar i dels braços necessaris per conrear-la, a més a més cal afegir-hi l'ensorrament del comerç, sobretot, a l'interior i, l'existència d'un fort contraban que agreujava l'alt nivell de necessitats bàsiques que patien amplis sectors socials. Tot plegat va generar molta fam i pobresa tant a Lleida com en els seus voltants.

Per últim, la Guerra del Francès va causar un impacte molt gran en la memòria col·lectiva dels habitants de la ciutat de Lleida que van viure com el retorn de Ferran VII l'any 1814 va trencar l'esperança de portar a terme el model liberal de les Corts de Cadis i va donar continuïtat a l'agonia de l'Antic Règim.